

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 35
31/2020
1. august 2020

Cena 0,60 €

ZALOŽIL LUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845

VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

PUBLICISTA LUDOVÍT ŠTEVKO
O NÁBEHU DLHOVEJ KRÍZY
Strana 4.

MÉDIÁ STUPŇUJÚ ÚTOKY
NA MATICU SLOVENSKÚ
Strana 5.

FOTOGRAFKA M. PEŠÁKOVÁ:
CESTA ZA VLASTNÝM PRÍBEHOM
Strana 6.

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY
OSLAVUJÚ 175 ROKOV
Strana 7.

VZŤAH DOMOVA A SVETA
V MAJSTROVSKEJ TVORBE
Strana 10.

SLOVO O SLOVENSKU

Nemal by som to prezrádzať, ale keď nám niekedy vyšiel tip na víťaza alebo dokonca na poradie v dostíhoch, vždy to bola viac-menej zásluha RNDr. Juraja Gressnera. Použil som množné číslo, lebo kým neprišiel tento „vybocovaný riaditeľ zoologickej záhrady“ niekedy v polovici osemdesiatych rokov pracovať do redakcie Smeny, koňom a dostihovému športu sme sa v tomto mládežníckom denníku venovali minimálne. Turf bol aj mne ukradnutý. V mojom rodisku sa koňovi vpravilo kiň. Dlh som uprednostňoval iné športy, a aj keď mám štátne závodisko takmer pod nosom, veď už takmer štyri desaťročia nebyvám v koňarskom Prešove, ale v petržalskom Starom háji, nebyť Juraja a jeho konského nadšenia zrejme by som nikdy nevedel, čo je voltiž a čo military, kedy sa beží derby a kedy steeplechase, čo je sulka a kedy sa stáva z jazdca džokej... Gressner nás celkom „zblbol“.

Najprv šéfredaktora a postupne aj nás všetkých z družnej redakčnej partie, čo sme žili v tomto najväčšom stredo európskom sídlisku. A bolo nás smenárov medzi tými vyše tisíc Petrzalčanmi nemalo. Hulákali sme so stovkami ostatných dostihových nadšencov pri bariére či na tribúne s Gressnerovými programovými bulletinmi v rukách, viacerí aj s tiketmi stávk počas každej dostihovej nedele, len čo sa kone vrátili do výbehovej rovinky. Každý chcel mať toho svojho favorita v cieľi aj s vencom víťaza.

Rodákovi z Užhorodu Gressnerovi nosia blízki a priatelia vence od roka 2007. Zostala po ňom nezaokrúhlená sedemdesiatka, niekoľko neuveriteľných historiek – ako tá o sochárovi Bartfayovi, ktorý vliezol do kľetky k levovi – a renomé zakladateľa slovenskej dostihovej publicistiky. Petržalskému závodisku ako štátnemu podniku tiež už horí smútočná sviečka. Roky ten zelený ostrov v srdci Petržalky pochováajú bezohľadní developeri, pre ktorých je ako „údené psovi“, ako „klincuje“ terajší premiér. Chcú tam vilky... Veniec mu zrejme prinesie privatizácia. A na smútočné stupy napíšu: Rozloha 28,7 hektára, z toho 18,3 hektára je dostihová dráha. Prvý míting sa na nej bežal pred šesťdesiatimi rokmi. Ročne sa na podujatiach závodiska zúčastní takmer stotisíc návštevníkov... Koľko ich bude na pohrebe?

Emil SEMANCO

www.neografia.sk

Tradícia Vatiev zvrchovanosti sa zrodila v Slovenských národných novinách Matica si pripomínala boj za slovenskú zvrchovanosť

Text a foto: Matej MINDÁR

Pri príležitosti dvadsiateho ôsmeho výročia prijatia Deklarácie Slovenskej národnej rady (SNR) o zvrchovanosti Slovenskej republiky Matica slovenská v spolupráci s Miestnym odborom MS v Kremnických Baniach, mestom Kremnica a obcou Kremnické Bane usporiadala v areáli Geografického strediu Európy pri Kostole sv. Jána Krstiteľa tradičnú slávnosť – Ústrednú vatru zvrchovanosti na Slovensku.

Predseda miestneho odboru MS Milan Rybársky vo svojom príhovore pripomenul význam tejto historickej udalosti. „Tu v tomto areáli Geografického strediu Európy bola v roku 1992 pre širokú verejnosť vyhlásená Deklarácia o zvrchovanosti Slovenskej republiky ešte v ten deň, ako bola prijatá Slovenskou národnou radou. Predseda SNR Ivan Gašparovič prečítal znenie deklarácie pre širokú verejnosť, ktorá sa tu zišla z celého Slovenska v počte vyše tisícristo zúčastnených. Prišli aj viacerí poslanci a členovia vlády Slovenskej republiky, predsedovia strán a hnutí, významné osobnosti slovenského politického a kultúrneho života. Prítomná bola aj Slovenská televízia a Slovenský rozhlas, ktorí o tejto významnej historickej udalosti v priamom prenose vyslali informáciu do éteru nielen obyvateľom Slovenska, ale i celému svetu. Na záver bola zapálená Ústredná vatra zvrchovanosti. Ďalšie vatry sa rozohoreli na viacerých miestach po celom Slovensku. Následne sme si každoročne v tomto areáli pripomínali uvedenú historickú udalosť, až kým sa nestal po zmene vlády ministrom kultúry Milan Kňažko, ktorý konanie podujatia zrušil.“

■ VIANOČNÉ POSOLSTVO

Už málokto vie, že tejto významnej udalosti predchádzalo podujatie Prvé vianočné posolstvo Slovákov zo strediu Európy, prednesené a vyslané do sveta z tohto priestoru od Kostola sv.

Matičiar z celého Slovenska si pripomenuli v geografickom strediu Európy Deklaráciu o zvrchovanosti Slovenskej republiky zapálením tradičnej Vatri zvrchovanosti. Prítomným sa prihovoril predseda miestneho odboru MS M. Rybársky. Na podujatí sa zúčastnil aj exprezident I. Gašparovič.

Jána Krstiteľa pred Vianocami v roku 1991.“ Na podujatí sa zúčastnili aj bývalý prezident SR I. Gašparovič, primátor obce A. Ferenčík, podpredseda MS M. Hanuska a bývalý predseda SNS a podpredseda SNR J. Prokeš.

■ PRIJATIE DEKLARÁCIE

Prijatím Deklarácie SNR o zvrchovanosti Slovenskej republiky 17. júla 1992 proklamačným hlasovaním vtedajšia politická reprezentácia deklarovala, že vyše tisícročné úsilie slovenského národa o samostatnosť sa naplnilo. Na hlasovaní bolo prítomných stoštyridsaťdesem poslancov. Za jej prijatie sa vyslovilo stotriásť poslancov HZDS, SNS a SDL. Štrnásť poslanci maďarských strán (Spolužitia a MKDH) spolu so štyrmi poslancami

SDL a s jedným poslancom KDH sa na hlasovaní nezúčastnili. Zásadne proti boli pätnásť poslanci KDH. „V tejto historickej chvíli deklaruje prirodzené právo slovenského národa na sebaurčenie tak, ako to zakotvujú aj všetky medzinárodné dohody a zmluvy o práve národov na sebaurčenie. Touto deklaráciou Slovenská národná rada vyhlasuje zvrchovanosť Slovenskej republiky ako základ suverénneho štátu slovenského národa.“ Na hlasovaní sa zúčastnil aj metropolit slovenskej cirkevnej provincie arcibiskup Ján Sokol. Keď počul, ako sa poslanci KDH postavili proti zvrchovanosti, svoje obrovské sklamanie vyjadril slovami: „Pane, Bože, snáď to nie je pravda.“ Niet sa čomu čudovať. Ešte pred historickým hlasovaním vystúpil

predseda KDH Ján Čarnogurský. Prijatie deklarácie považoval za obyčajnú hru smerujúcu k destabilizácii strednej Európy. „V takejto hre KDH hrať nebude, pretože je to úmyselné uvádzanie slovenského národa do omylu. Z týchto dôvodov budú poslanci KDH hlasovať proti predloženej deklarácii.“

■ VATRY A SNN

Znenie deklarácie prečítal z balkóna starej SNR na Župnom námestí Jozef Prokeš. S nápadom organizovať Vatry zvrchovanosti prišiel poslanec Federálneho zhromaždenia Ján Smolec spoločne s Drahošom Machalom, Romanom Kaliským a Petrom Štrelingerom. „Nápad zorganizovať na počesť vyhlásenia slovenskej zvrchovanosti Vatri zvrchovanosti sa zrodil na pôde bratislavskej redakcie Slovenských národných novín. Keď sme uvažovali, ako osláviť vyhlásenie zvrchovanosti slovenského národa, po dlhšej diskusii odznel návrh, že vyzveme občanov, aby večer po vyhlásení slovenskej zvrchovanosti Slovenskou národnou radou založili na slovenských kopcoch a vrcholoch vatri, ktoré by nebesiam a okolitému svetu oznámili, že jeden z najstarších národov Európy konečne dosiahol zvrchovanosť. K našej iniciatíve sa pripojil aj šéfredaktor týždenníka EXTRA Imrich Demovič.“ uviedol pre SNN Ján Smolec. Je na škodu, že túto významnú historickú udalosť si nepripomínajú predstavitelia súčasnej politickej reprezentácie.

3 OTÁZKY PRE:

Jaroslava JANOKA, predsedu Miestneho odboru MS Matice slovenskej Štúrove

Obavy z extrémistického konania nepominuli

• Minulý rok 12. mája matičiar v Štúrove za účasti širokej verejnosti odhalili na Dunajskom nábreží sochu Ludovíta Štúra. Ako s odstupom času hodnotíte túto významnú udalosť?

Nebyť všeobecne známych protivtenstiev socha by bola veru oveľa honosnejšia vzhľadom na prínos nášho buditeľa a zakladateľa spisovnej slovenčiny pre nás Slovákov a rovnako zasluženjšia aj úcta pre nášho učiteľa, národovca a vodcu bojovníkov za oprávnené práva nášho národa z útlaku v područí rakúsko-uhorskej monarchie. Aj tak máme z toho naozaj úprimnú tichú radosť – myslím Maticu slovenskú najmä v Štúrove, ale zrejme je to aj pocit mnohých našich sympatizantov.

• Inštalovanie sochy sprevádzali rôzne prekážky od miestnych orgánov. Vedeli by ste priblížiť, s čím všetkým ste sa museli popasovať?

Najprv sme bojovali s odporcami pri umiestnení základného kameňa, ale veľa problémov bolo najmä pri administratívnej príprave postavenia pamätníka. Z nášho pohľadu to najviac komplikovali podmienky k stavebnému povoleniu, až sa podarilo získať súhlas majiteľa pozemku a mohli sme realizovať stavbu. Ešte stále sa pasujeme s nepochopením vo vedení Verejných prístavov Slovensko, a. s., Bratislava a trápime sa aj s ukončením kolaudačného konania na príslušných úradoch.

• Ako dnes vnímajú obyvatelia a návštevníci Štúrova tento pamätník?

Obyvatelia mesta a okolia si na pamätník zvykli, aj keď mnohí svoj názor nechcú dať otvorene najavo. My však vieme, že je veľa tých, ktorí k nemu nemajú kladný postoj. Stále častejšie sa pozitívne prejavujú obyvatelia mesta a okolia, najmä však návštevníci – turisti, ktorí sa tešia Štúrovmu pamätníku na nábreží Dunaja, pochvália ho aj svojim známym a radi sa pri ňom odfotia. Stále máme obavy z možného úmyselného poškodenia odporcami a extrémistami, ale nateraz vďaka záujmu a kladnému postojovi z KR PZ v Nitre, odkedy bol namontovaný bezpečnostný kamerový systém na priestor pri pamätníku, sa nič negatívne neudialo.

Zhovárал sa Matej MINDÁR
Foto: autor

V SNN 32 – 33/2020
SI PREČITATE

■ Od bojkotu XXII. letných olympijských hier v Moskve uplynulo práve štyridsať rokov
■ Mikuláš Štefan FERIENČÍK sa hodil na nevďačné pole slovenského spisovateľstva
■ Demokratizácia spoločnosti umožnila zavrieť národno-emancipačný proces národa

Európska únia z dôvodu koronakrízy prichádza s finančnou pomocou Miliardy na obnovu hospodárstva Európy

Ivan BROŽÍK – Karikatúra: Ľubomír KOTRHA

Slovensko v najbližších rokoch dostane obrovské granty a získa významné pôžičky. Ide však o to, ako, na čo a či ich vôbec dokáže využiť. A tiež o to, koľko vyčerpá z grantov a koľko z pôžičiek, tie totiž budeme raz musieť vrátiť. V celkovej bilancii môžeme takto získať maximálne štyridsaťštyri miliárd eur, čo je nepredstaviteľný obnos.

„Doteraz na Slovensku vždy bol problém vyčerpať eurofondy najmä pre zbytočnú byrokráciu a zlé nastavenie,“ pripomenul v tejto súvislosti europoslanec Ivan Štefanec. Ide totiž naozaj o bezprecedentný objem finančných zdrojov, ktoré dostáva k dispozícii na prekonanie ekonomických následkov koronakrízy celá Európska únia.

■ ODKIAL SÚ PENIAZE

Zdroje si na finančných trhoch požičia Európska komisia. Následne z neho 390 miliárd eur rozdá členským štátom ako nenávratné granty a 360 miliárd eur im rozdelí ako pôžičky. Pre Slovensko je z tejto sumy k dispozícii z Európskej únie takmer štyridsaťštyri miliárd eur na najbližších sedem rokov. V tejto sume je započítaný príspevok

z nového fondu obnovy po koronakríze aj peniaze vyčlenené pre Slovensko v rámci európskeho rozpočtu na roky 2021 – 2027. Slovensko si môže tiež požičať za takmer nulový úrok ďalších 6,8 miliardy eura a splatiť ich až do roka 2058.

Pri posudzovaní výšky zdrojov z Únie je v podstate scestné uvažovať o tom, koľko je to vlastne, či málo, alebo veľa – stačí sa pozrieť na to, aké mizivé percento z eurofondov, priamo z grantov, nie z pôžičiek, dokázalo Slovensko efektívne vôbec vyčerpať či inak povedané minúť v uplynulých plánovacích rozpočtových obdobiach.

Peniaze z Bruselu má teda sice Slovensko sľúbené, ale to je to najmenej. „Mali by sme čerpať pätnásobne viac peňazí počas nasledujúcich

rokov. To nemáme šancu, ak by sme išli takým tempom ako doteraz,“ skonštatoval premiér Matovič. Takže, celkom reálne sa môže stať, že Slovensku väčšina tohto miliardového balíka jednoducho prepadne, pretože nedokáže pripraviť dostatok projektov.

■ AKO NA TO

Musíme zmeniť doteraz zaužívaný systém a zjednodušiť byrokráciu. Musia to byť obrovské projekty na celom Slovensku – napríklad dobudovanie kanalizácie v každej dedine, postavenie troch nových nemocníc a podobne. „Nemôžu to byť malé projekty,“ prízvukoval predseda vlády po návrate z Bruselu. Predchádzajúce roky však v tomto smere vykazovali iba slabé výsledky. Základom

čerpania európskych miliárd má byť národný plán reforiem, ktorý jasne pomenuje, na čo chce krajina európske peniaze použiť. Ten by mal byť na Slovensku podľa dostupných informácií hotový do polovice októbra.

■ OPOZÍCIA O PREHRE

Prehra I. Matoviča podľa Roberta Fica (SMER-SD) spočíva napríklad v tom, že sa zmenil pomer rozdelenia

fondu sedemstôpdesiat miliárd určených na obnovu. Vysvetlil, že pôvodne sa mal deliť na granty, ktoré sa jednoduchšie minajú, v objeme päťsto miliárd eur, pričom v súčasnosti je to tristodevätidesiat. Ostatok má ísť na pôžičky, ktoré sa budú musieť neskôr vrátiť. Na to reagoval minister hospodárstva Richard Sulík, ktorý si myslí, že Slovensko by malo pôžičky z EÚ využívať až po tom, ako vyčerpá eurofondy.

Konali sa štátne oslavy sto štyridsiateho výročia narodenia Milana R. Štefánika Nevzdávať sa práva meniť veci na lepšie

Ivan BROŽÍK – Foto: agentúrny servis

Aj dnes veľmi potrebujeme štefánikovskú jasnozrivosť, „aby sme neprehliadli svoje historické príležitosti“ a jeho vôľu k obeti pri ich naplňaní. Povedala pri príležitosti osláv narodenia M. R. Štefánika prezidentka Zuzana Čaputová pred jeho rodným domom v obci Košariská, kde dnes stojí múzeum tejto významnej osobnosti. Štefánikov odkaz z nich verejnosti tlmočili aj ďalší ústavní činitelia Slovenskej republiky.

„Blaho národa je prvoradá, pretože náš národ je našim zrkadlom a našou budúcnosťou.“ To je myšlienka predsedu Národnej rady SR Borisa Kollára. Pripomenul, že pre národ sa treba obetovať. Odvolal sa tak na Štefánikov výrok: „Národu sa nedáva, len žobrákovi, národu sa treba obetovať.“ Predseda parlamentu apeloval na ľudí, aby sa nevzdávali svojho práva meniť veci na lepšie.

„Nikdy sa nevzdávajte svojho práva meniť veci na lepšie, uchovajte si vôľu, zanietenie a húževnatosť, tak ako to robil

Čestná stráž pri rodnom dome M. R. Štefánika v Košariskách počas osláv 140. výročia jeho narodenia

aj Milan Rastislav Štefánik. Lebo len spoločným úsilím a vôľou vieme vytvárať krajšie Slovensko, krajšiu domovinu, šťastnejšie rodiny,“ vyzval našu verejnosť Boris Kollár.

■ PRVÝ EUROOBCAN

To o Štefánikovi uviedol predseda vlády Igor Matovič. Na oslavách citoval nasledujúce slová: „Ja sa prebijem, lebo sa prebiť chcem. Myslím si, že tento jeho výrok najlepšie charakterizuje jeho povahu, odhodlanie a charakter.“ Štefánik bol podľa premiéra prvý slovenský euroobčan, ktorý precestoval svet, ale potom sa chcel vrátiť. „Nikdy mu neprestalo srdce biť pre Slovensko a svoje kontakty, vedomosti a um využil na to, aby našim predkom na Slovensku pomohol vytvoriť krajinu, v ktorej budú môcť ako národ žiť,“ pripomenul predseda vlády. Ministerka kultúry Natália Milánová v príhovore vyzdvihla okrem

iného aj to, že Milan Rastislav Štefánik „dokázal ovládať európsku diplomáciu, dokázal vybudovať česko-slovenské légie, ktoré nás posunuli k spoločnému štátu“. A dodala: „Chcela by som všetkým ľuďom odkázať, aby sme jeho odkaz Veriť, milovať, pracovať nosili v sebe. Myslím si, že na Slovensku nám potom bude sveta žiť,“ povedala ministerka kultúry.

■ POHLAD HISTORIKA

Hlavným prínosom Milana Rastislava Štefánika je z historického hľadiska jeho aktívna a stále nedocenená úloha v zápase o spoločný štát Slovákov a Čechov. Myslí si to historik a vedúci Katedry histórie Filozofickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach Martin Pekár v súvislosti s nedávnym sto štyridsiatym výročím narodenia tohto nášho generála skutočne svetového významu.

VŠIMLI SME SI

Antona Chlebovca, strojnika z vodnej elektrárne Turbína na rieke Poprad, na pol ceste medzi Kežmarkom v Huncovcami, som spoznal v marci v roku 1983. Vtedy bol zamestnancom ZVE Dobšiná a najstaršia vodná elektrárňa na Slovensku z roka 1910 bola jeho pracoviskom tri či štyri roky. Po práci pily, kde predtým pracoval, musel zmeniť profesiu. V zaujímavom secesnom objekte býval s celou rodinou, s manželkou a piatimi deťmi.

Energetická starénka

Aj sa mi máličko postážoval, že nie je jednoduché vypraviť ich odtiaľ do školy, veď kto by v tých časoch zriaďoval „kdesi v poli“ autobusovú zastávku pre jedného človeka... Viac ponos odznelo na to, že mu od stavidiel

pri Veľkej Lomnici priteká do privádzacieho kanála zavše málo vody, lebo energetici sa sporili s rybármi, kam má tiecť viac vody – na turbíny alebo rybám. Neporozumenie medzi jednými a druhými vlastne trvalo, odkedy sa majiteľ textilnej fabriky v Kežmarku Karl Wein rozhodol poslúchnuť radu rakúskeho príbuzného a poháňať zariadenia na spracovanie lanu elektrinou. Bola to dobrá voľba. Na mieste dávneho starého mlyna vyrástla elektrárnička s modernými Francúzskymi turbínami a generátormi vyrobenými firmou E. Pohl & synovia v Sombathely s takými parametrami, že dokázali vyrobiť elektrinu nielen pre fabriku, ale rozsvietila aj všetky zámožnejšie kežmarské domácnosti. Karl Wein po vojne zmizol. Napokon ako mnoho Nemcov v tomto kraji – či už kolaborovali, alebo nie... Elektrárňa slúžila ďalej. Poháňala desaťročia celý Tatralan a jej kilowatty dokázali oživiť nielen všetky žiarovky v Kežmarku, ale aj čoraz viac elektrických zariadení v celej oblasti. Do verejnej siete dodávala aj jeden a pol milióna kWh ročne... A funguje doteraz – sto desať rokov! Marec pod Tatrami je uzimný. Mój nový známy zhrňal lopatou z česiel čerstvo napadnutý sneh a hromžil na kryhy, ktoré celú zimu upchávali kanál. Neraz musel vstávať v noci a rozbíjať ich, aby nebolo treba odstaviť daktorú z turbín. Pre jedného námaha. A tak po úspešných skúškach v Dobšinej sa stala o tri roky strojníčkov v Turbine aj Antonova manželka Eva. Šalamúnske riešenie. Sedeli sme v prednej izbe ich huncovského domčka a ja som ich podpíchoval, že bude šéfovať mužovi aj elektrári. Ríporit Energetický pár vyšiel v Smene 24. júna 1986 a končil sa poučou, že Chlebovcovi sú ako chlieb. Medzitým sa stali majiteľmi tejto technickej pamiatky a už vyše dve desaťročia sa o jej prevádzku stará ich syn Roman...
Text a foto: Emil SEMANCO

Úctu významným rodákom a dejateľom možno prejavovať rozličnými spôsobmi Galéria osobností v sobraneckom cintoríne

Netradičným a zaujímavým spôsobom predstavujú významné osobnosti spojené životom, osudmi aj činmi s mestom v Sobranciach na dolnom Zemplíne. Keďže mnohé z nich „odpočívajú“ a snívajú svoj večný sen na tamojšom miestnom cintoríne, činorodí lokálpatrioti vymysleli projekt, ako by ich pripomenuli. Na vstupnom paneli pri pohrebku umiestnili aj mapu s určením miest hrobov a pamätníkov tým, čo sa zapísali do dejín tohto okresného mesta...

Je tu napríklad pochovaná Irma Sztárayová (1863 – 1940), posledná dvorná dáma rakúskej cisárkovej a uhorskej kráľovnej Alžbety (známej ako Sissy). Sprevdzala ju na cestách po Európe od roka 1894 a bola pri nej aj v deň atentátu na cisárkuvu 10. septembra 1898 pri Ženevskom jazere, kde ju smrteľne zranil taliansky anarchista Luigi Lucheni. Práve v Sobranciach spísala svoje zážitky, ktoré vyšli v preklade pod názvom Posledné roky cisárkovej Alžbety. Spomienky dvornej dámy. Spolu so svojou matkou Máriou, rodenou Törökovou, žila v kaštieli v Sobranciach, kde 3. septembra 1940 zomrela. Pre výstavbu štátnej cesty Michalovce – Vyšné Nemecké pozostatky členov tohto šľachtického rodu preniesli na miestny cintorín a uložili do spoločného hrobu.

Odpočíva tu dvojica lekárov Rusayovcov, ktorí sa zaslúžili o rozvoj miestnych kúpeľov. Otec Ladislav pôsobil ako prvý stály kúpeľný lekár v Sobraneckých kúpeľoch. Jeho syn Gábor Russay v rokoch prvej Československej republiky vykonával činnosť jediného praktického lekára medzi Michalovcami a Užhorodom a bol aj kúpeľným lekárom. Ich rodinnú vilu dodnes využívajú ako mestskú galériu.

Hrob dvornej dámy IRMY SZTÁRAYOVEJ a spríbuznených šľachtických rodov so zreštaurovanou náhrobnou sochou spreď rímskokatolíckeho kostola

Ďalší z cintorínskej galérie Elemír Csére sa narodil v sobraneckej lekárskej rodine. Väčšinu života prežil v Hlohovci, kde pri tamojšej Slovakofarme v roku 1954 založil astronomický krúžok, z ktorého sa postupne stala krajská hviezdárňa. Venoval sa popularizácii astronómie a je po ňom pomenovaná aj planétka. Svoj plodný život zavŕšil v Sobranciach.

Nezvyčajný pieskovcový pomník v starej časti cintorína patrí bývalému poštmajstrovi Františkovi Patočkovi, ktorý zahynul v čase tzv. Malej vojny v roku 1939. Spolu so školským inšpektorom Alfonzom Hrdinom oštelegovali do Michaloviec správu o presnom rozmiestnení maďarskej armády a jej výzbroji, čo Maďari klasifikovali ako vlastizrada, vyviekli ho pred poštu a zastrelili. Na tunajšom cintoríne je pochovaný aj významný maliar tunajšieho regiónu Mikuláš Nebesník, ktorého tvorba nesie pečať Zakarpatskej maliarskej školy. Na miestnom cintoríne sú pochovaní aj viacerí členovia rodiny Feketeovcov, ktorí boli súčasťou kultúrneho a spoločenského života Sobraniec na prelome storočí i po vzniku Československej republiky.

Text a foto: Marián ŠIMKULIČ

Ubíjaná sloboda slova

Roman MICHELKO

Žijeme v absurdných časoch jediného správneho či presnejšie dovoleného názoru. Kde sú tie vzdialené deväťdesiate roky, keď každý relevantný názor bol pripustený do verejnej diskusie a kde arbitrom boli poslucháči a víťazom debaty sa stal ten, kto použil závažnejšie a presvedčivejšie argumenty. Dnes žijeme v diktatúre pseudohyperkorektnej diskusie, ktorá je však rovnako nenávisťná, ako aj likvidujúca názorových oponentov. Tento chorý trend vznikol na elitných amerických univerzitách – tzv. Brečtanovej ligy (Harvard, Columbia, MIT a mnohé ďalšie), ale veľmi skoro sa presunul aj za oceán na európske univerzity. Prejavý tohto hnutia sa prišlo zviditeľniť v hnutí Black Lives Matter alebo na čiernych životoch záležitosti. Táto iniciatíva vznikla následkom nešťastného a iste aj protizákonného zásahu minnesotskej polície na známeho recidivistu Georga Floyd.

Zasahujúci policajt bol okamžite postavený mimo služby a bude mať riadny proces, ktorý ho po zásluže potrestá. Ukazuje sa však, že toto hnutie bude mať oveľa viac obetí takpovediac z druhého brehu. Na totálnu profesijnú a spoločenskú likvidáciu človeka dnes stačí, ak si dovolí povedať, že na všetkých životoch záleží. Univerzitná profesorka, ktorá si dovolila vysloviť niečo také „nehorázne“, musela okamžite na univerzite skončiť. Ak však afroamerická akadémika povedala, že na bielych životoch nezáleží, bola, naopak, povýšená. Vo svetle týchto absurdít si musíme klásť otázku, kde táto spoločnosť speje? Iste, sekundárne dôsledky sú

jasné. Za neočakávaným triumfom Donalda Trumpa sú práve takíto progresívni akademici. Nebyť tejto čelidky osobnosti s Trumpovými charakteristikami by nikdy na post šéfa najsilnejšej svetovej mocnosti nedosiahla.

KOMENTÁR

Prednedávnom na túto chorú dobu zareagovalo stopäťdesiat osobností otvoreným listom v časopise Harper's Magazine. Osobnosti v otvorenom liste tvrdia, že slobodná výmena myšlienok a názorov, ktorá tvorí krv modernej spoločnosti, sa stretáva s čoraz väčším obmedzovaním. Hoci spoločnosť potrebuje precitnutie v otázke rasizmu, súčasný boj sa vedie na úkor otvorenej debaty. Medzi ľuďmi panuje strach, o čom je možné hovoriť, aby následne

diskutujúci neprešli verejným pránierom. Niektoré pasáže z tohto otvoreného listu sú také zásadné, že stojí za to ich presne odcitovať. „Bohužiaľ, je dnes normálne, že sú volania po rýchlom a tvrdom treste na základe hypotetických prešľapov hneď vyslyšané. (...)“

Editori dostávajú výpoveď kvôli vydávaniu kontroverzných úryvkov, údajne nepravdivé knihy sa sťahujú z regálov, novinári zase majú zákaz písať o istých témach, profesori sú postihovaní za citovanie nevyhovujúcej literatúry. Vedci sú vylúčení kvôli svojim štúdiám a šéfovia spoločností sú odvolávaní aj kvôli nešikovnej chybe. Okrem toho list obsahuje aj nasledujúci apel: „Musíme zachovať príležitosť v dobrej viere s niekým bez toho, aby z toho pre nás vyplynuli profesijné problémy. Spôsob, ako vyzrieť nad zlými myšlienkami, spočíva v odhalení, argumente a presvedčení, nie v snahe ich umlčať. Odmietame akúkoľvek falošnú voľbu medzi spravodlivosťou a slobodou, ktoré nemôžu bez seba existovať.“

Pod túto výzvu sa podpísali významné osobnosti spoločenského a duchovného života. Medzi nimi aj autorka ságy o Harry Pot-

terovi J. K. Rowlingová, autor Satanských veršov Salman Rushdie, svetoznámý šachista Garri Kasparov, svedomie Ameriky, významný svetový lingvista a analytik médií Noam Chomsky, jeden z najvýznamnejších svetových politológov autor eseje o Konci dejín z roka 1991 Francis Fukuyama, ale aj autor rovnako známej knihy Budúcnosť sloboda a ďalší významný americký politológ Fared Zakaria.

Okrem nich sú medzi signatármi aj asi najvýznamnejšia kanadská autorka Margaret Atwoodová, autorka distopie ságy Príbeh služobníčky. K ďalším významným signatármi iste môžeme prirátava významného filozofa Andrewa Solomona, ale dokonca, paradoxne, aj veľmi známu feministku Gloriu Steinemovú. Je veľmi dobré, že takéto osobnosti ktoré sú známe i v globálnom meradle, povedali jasne a jednoznačne – Dost! Rútime sa do priepasti a je najvyšší čas, metaforicky povedané, „zatiehnuť za ručnú brzdu“. Dnes totiž stojíme na samotnom pokraji konca slobody slova, hrozí nám nesmierne agresívna diktatúra jediného správneho a dovoleného názoru.

Peniaze? Kedy, ako a za čo

Dušan D. KERNÝ

Nikto nám nemôže dať toľko, ako nám Únia môže sľúbiť. Čo sa vlastne odohralo za takmer sto hodín rokovania v Bruseli? Išlo tam o viac ako tisíc miliárd, čo je dvanásť núl za jednotkou. Nikdy sme také niečo nevideli...

Kedy prídu peniaze? Najskôr zrejme začiatkom budúceho roka. Dohodu dvadsiatich siedmich štátov musí schváliť najprv Európsky parlament. Ak sa usadí prach z terajšieho rozruchu, práve z parlamentných debát sa dozvieme najviac podrobností. Ako v živote bežných smrteľníkov dozvieme sa to, čo je v dohodách napísané tým drobným písmom. Veď finančný záväzok z toho, čo sa teraz dohodlo, môže trvať do roka 2058!

Napriek tomu, že schválený rozpočet a program pomoci obnovy nezodpovedá takej modernosti ako pôvodne europarlament požadoval, neuplatní svoje právo povedať nie. Tým by celú

dohodu pochoval, môže ju schváliť len v celku.

Na rad prídu aj národné parlamenty. Je otázne, čo všetko reálne sa nám stane jasnejšie z debaty na Hradnom vrchu. Náš parlamentný súhlas tak ako súhlas ostatných dvadsiatich šies-

POZNÁMKA

tich parlamentov je dôležitý. Slovensko bude spoluručiteľom za dlh; miliardy, o ktorých je reč, si totiž Európska únia požičia.

Neznamená to, že musíme vložiť peniaze, znamená to, že za úvery, za dlhopisy vydávané Úniou sa zaväzujeme v prípade núdze ručiť. Najväčším ručiteľom pre prípad núdze je Nemecko, ručí až do výšky dvesto miliárd. Je to prelom. Európska únia sa totiž zmenila aj na finančnú úniu, popri väzbe, ktorú máme v rámci spoločnej meny euro,

nás bude viazať aj spoločný dlh. Je to novum. Nemecko, najmä vládna strana Angely Merkelovej CDU, sa doteraz vždy bránilo spoločnému dlhu. Naopak, v úniových dohodách bolo zakotvené, že každý štát ručí za svoje dlhy, že nijaký štát nesmie ručiť za dlhy iného. Prelomový nemecký súhlas so spoločným dlhom, ktorý prišiel predtým, než sa Nemecko ujalo 1. júla predsedníckej stoličky v EÚ, neprišiel preto, že by to oslabovalo Nemecko, ale preto, že mení Úniu na zovretejší útvar. Posilní sa funkcia centra Bruselu a jeho špecializovaných útvarov – lebo pôžičky, úvery budú zrejme získavať prostredníctvom dlhopisov, za ktoré ručí EÚ. Teda na finančnom trhu sa objavia podobné úpis, ako sú štátne obligácie USA, do ktorých vkladá miliardy celý svet vrátane Číny.

Ani s tou časťou sumy, ktorú bude Únia v rámci celkovo schválených

sedemsto päťdesiatich miliárd požičiat, to nebude priamočiare. Štáty, zrejme aj Slovensko, by to mali využiť len v tom prípade, ak budú pôžičky výhodnejšie, než keby si ich požičievali sami. Na druhej strane ochota vlád požičiat si bude obmedzená schopnosťou splácať. To kladie úplne nové nálehy požiadavky tak na kvalifikovanosť štátneho aparátu, ako aj finančných odborníkov či už v koalíčných, alebo opozičných stranách, nehovoriac o kvalifikovanej žurnalistike.

Do začiatku jesene musíme zároveň predložiť projekty, na ktoré by sme chceli vyčleniť miliardy využiť. Časť prostriedkov môžeme získať z jednotlivých častí fondu obnovy na odstránenie hospodárskych následkov pandémie korony. Aj keď ide o granty, nie sú nijakým darom, Únia ich predsa získa úvermi, za ktoré ručíme v prípade núdze aj my. Susedné Česko išlo do Bruselu o. i. aj s Národným investičným plánom v rozsahu tristo miliárd eur, na ktoré by sa mali využiť európske peniaze...

Časť možnej podpory, ktorá by pochádzala zo sumy pôžičiek, ktoré treba vrátiť, splácať, bude v našom prípade závisieť od kvalifikovaného posúdenia našej schopnosti splatiť ich. To nás bude zrejme obmedzovať.

AKO BOLO, ČO BOLO

Už v starom Ríme obchodníci pred svojimi stánkami s hlasitým vyvolávaním ponúkali svoj tovar. Predstavovali ho aj nápismi na tabuliach. V roku 1985 postavili v Berlíne valcovité stĺpy, na ktoré sa smeli lepiť reklamné plagáty. Mestskí radní tak chceli obmedziť vylepovanie plagátov kdekade. Betónové alebo plechové opachy tzv. Litfassových stĺpov sa miestami zachovali dodnes...

Po druhej svetovej vojne sa v reklamách začali objavovať filmové hviezdy. Známa tvár predá aj mačku vo vreci. Toho sme svedkami dodnes. Spomeňte si na popredného hereckého mysliteľa, čo televíznym divákom sľuboval švajčiarske dôchodky. Akurát nepoznám nikoho, kto sa ich dožil. Možno si spomeniete na majestátnu reklamu pre BMG invest. Obrovský buchar tresol po vybrúsenom diamante a diamant ostal celý. Za ním nasledovali sľuby tridsaťpercentných úrokov. Kto naletel a vložil tam svoje prachy, mohol sa s nimi rozlúčiť. Kto je za to zodpovedný? Žeby to mal byť len pod-

vodník, čo vás ošmekol? Zodpovednosť toho, čo tento reklamný div šíril, sa obdivuhodne stráca.

Reklamy nás prenasledujú na každom kroku. Lemujú diaľnice, zakrývajú domové fasády, ba niekedy aj okná. Otravujú pri

nesníval ani čarodejnicky zloduch Koškej Nesmrteľný z ruských bohatierskych bylin. Lákajú vás na zaručene najnižšiu cenu a najvyššiu kvalitu. Ponúknu automatickú pušku z istej zbrojovky, ktorá dokáže zázraky.

obrázok znázorňujúci chrbticu s červeným boľavým miestom. Ponúknú zázračnú masť, ktorou sa to miesto potrie. K červenému miestu sa vyvalia biele guľičky a ono zmizne spolu s bolesťou a my uvidíme zázračne vyliče-

dejného prúтика zmizne hypertenzia, bolesti hlavy, skáčuci tlak, praskanie v krku, na ktorom sa ťažko otáča vaša gebuľa, neohybné chrbtý, spuchnuté studené nohy, zvonenie v ušiach, necitlivé prsty a ďalšie údajne „nevyliciteľné“ choroby. Liek vám odporúča bratislavský profesor neurochirurg, ktorý vraj vykonal na otvorenom mozgu viac ako devätnásťtisícštyristo operácií – Adam Tereš. Je tu však jedna maličkosť: taký neurochirurg na Slovensku, ba ani v Česku neexistuje, ako neexistujú ani ďalší experti, ktorí sú podpísaní pod inými liekmi či zubnými pastami. Ak im naletíte, budete ľahší o nejakú desiatku euráčov.

Klamlivú reklamu s obľubou využívajú aj politici, ktorí spravidla vodu kázu a víno slopú. Pred voľbami nasľubujú horydoly a po nich sa rehocú hlúpym voličom, lebo „sľuby sa sľubujú, blázni sa radujú“.

Slovo REKLAMA pochádza z latinského slova „clamare“ (čítať „klamare“), čo znamená kričať, volať. Zrejme išlo o krik starorímskych obchodníkov. Zdá sa, že podoba so slovenským slovom „klamať“ nie je vôbec náhodná.

Reklama, stále neklam ma...

Peter VALO

sledovaní televíznych programov, najmä filmov, ktoré podchvilou prerušuje séria reklám na nejaký všeliek či tyčinku namočenú do pravej čokolády. Alebo ponuka na výhodnú pôžičku. Reklám sú plné noviny a časopisy. Vyzerá to tak, že niektoré z nich kašľú na čitateľa a žijú len z piárovkej reklamy.

Keď si zahráte na počítači vedomostnú hru alebo pustíte videoklip s pesničkou, aj tam zabzučí reklama ako domrzajúci ovad. Aj na internete sa dočítate o zázračných veciach, o akých

Hodia ju do vody – strieľa, strčia do mrazničky s mínus sedemdesiatimi stupňami – strieľa, šmaria ju o zem z desaťmetrovej výšky – a strieľa, zakopú do piesku či ponoria do blata – veselo páli ďalej. Čo na tom, že každý poľovník alebo vojak vie, že keby vystrelil zo zbrane a má v hlavni piesok, blato alebo nebdaj hlinu – tak by sa jej v lepšom prípade vydula hlava a v horšom by ju rozdrapilo. Je to bohapustá propaganda. Ale predáva. Na internete či v televízii ukážu

ného vysmiateho človeka bez bolesti.

Zatúžil som si tak vyriešiť problém s mojimi krížami. Kúpil som si ten zázrak, namastil boľavé miesto, no hojivé guľičky neprichádzali a kríž veselo bolel ďalej. Namastil som ich druhý a tretí raz. Nepomohlo.

Iný expert vám rád predá za zaručene najnižšiu cenu pilulky, po ktorých sa vám za pár týždňov celkom určite uzdraví prostata, alebo liek, ktorý vám raz, dva, tri prečistí cievy a švihnutím čaro-

SEBAOBRAHA

Po príchode zo zahraničia sa všetky osoby, ktoré vstúpia na územie Slovenskej republiky ak počas predchádzajúcich štrnástich dní navštívili rizikovú krajinu, teda krajinu, ktorá nie je uvedená v zozname menej rizikových krajín, musia prihlásiť na miestne príslušný regionálny úrad verejného zdravotníctva v SR, aby ho oboznámili s cestovateľskou anamnézou. Úrad im pomôže zorientovať sa v situácii, oboznámi ich s pravidlami domácej izolácie a zmanažuje testovanie na ochorenie COVID-19 najskôr na piaty deň po príchode.

Cestovanie a nariadenia o karanténe

Toto vyšetrenie si osoba neuhrádza sama. V zozname menej rizikových krajín aktuálne sú: Austrália, Belgicko, Cyprus, Česká republika, Čína, Dánsko, Estónsko, Faerské ostrovy, Fínsko, Francúzsko, Grécko, Chorvátsko, Holandsko, Írsko, Island, Japonsko, Južná Kórea, Lichtenštajnsko, Litva, Lotyšsko, Maďarsko, Malta, Monako, Nemecko, Nórsko, Nový Zéland, Poľsko, Rakúsko, Slovinsko, Spojené kráľovstvo, Španielsko, Svätcarsko, Taliansko a už aj Veľká Británia.

Izolácia v domácom prostredí po návšteve rizikovej krajiny je nariadená až do doručenia negatívneho výsledku RT-PCR testu na ochorenie COVID-19. Laboratórna diagnostika nie je potrebná pre deti do troch rokov. Domáca izolácia je nariadená i ostatným osobám žijúcim v spoločnej domácnosti. Zároveň všetky osoby, ktoré počas posledných štrnástich dní navštívili tzv. rizikovú krajinu a prídu na územie SR, sa musia hlásiť aj svojmu ošetrovateľskému lekárovi, ktorý im vystaví PN z dôvodu karantény pre COVID-19. Ak sa u osôb po návrate zo zahraničia, bez ohľadu na to, z ktorej krajiny prišli, prejavia príznaky respiračného ochorenia, treba telefonicky kontaktovať svojho ošetrovateľského lekára a oboznámiť ho s cestovateľskou anamnézou. Lekár následne určí ďalší postup diagnostiky a liečby. To isté platí aj pre osoby, u ktorých sa objavujú príznaky respiračného ochorenia a vedia, že boli v kontakte s osobou, ktorá prišla zo zahraničia.

Ak vás prídu vyzdvihnúť autom na letisko alebo stanicu, nielen vy, ale aj vodič tohto auta musí mať rúško. Pred nástupom do auta si dezinfikujte ruky. Ak na zvolené miesto pobytu cestujete verejnou hromadnou dopravou, po celý čas majte rúško a podľa možnosti udržiavajte čo najväčší odstup od ostatných ľudí. Zvoľte čo najkratšiu a najrýchlejšiu cestu na miesto, kde sa budete zdržiavať počas nasledujúcich dní.

Po príchode do cieľa telefonicky alebo e-mailom kontaktujte regionálny úrad verejného zdravotníctva, do ktorého územnej pôsobnosti spadá zvolené miesto pobytu. Následne osoby, ktoré sa vrátili zo zahraničia, aj osoby, ktoré s nimi na danom mieste žijú, zostanú v domácej izolácii. Po výsledku testu buď dostanete esemesku o negativite a domáca izolácia sa končí, alebo v prípade pozitívneho výsledku testu vás regionálny úrad verejného zdravotníctva bude kontaktovať a presne oboznámi s ďalším postupom.

Ján ČERNÝ

Ludomir MOLITORIS: Slovenská menšina v Poľsku bojuje o svoje prežitie

Slovákov asimilujú aj poľskí duchovní

Zhovárал sa Matej MINDÁR – Foto: archív (Im)

Slováci v Poľsku začali písať svoje dejiny po prvej svetovej vojne, keď politickým rozhodnutím pripadla časť Oravy a Spiša našim severným susedom. Nielen v Maďarsku, ale aj v Poľsku hrozí našim krajanom úplná strata národnej identity a asimilácia. Viac o tomto probléme prezradil generálny tajomník Ústredného výboru Spolku Slovákov v Poľsku Ludomir MOLITORIS.

• **Politickým rozhodnutím Konferencie veľvyslancov v belgickom kúpeľnom mestečku Spa 28. júla 1920 pripadla časť Oravy a Spiša Poľsku. Ako prijali v tom čase vtedajší Slováci toto nešťastné rozhodnutie?**

Na severnom Spiši a hornej Orave spomínané rozhodnutie vyvolalo mimoriadny odpor. Už deň po jeho prijatí obyvatelia dotknutých obcí uskutočnili formou podpisovej akcie neformálny plebiscit, v ktorom sa väčšina obyvateľstva osvedčila za pripojenie k ČSR. Vládny komisár pre plebiscit na Spiši informoval ústredie, že rezolúciu za ČSR podpísalo „bez akéhokoľvek nátlaku 86 percent všetkých voličských hlasov (...), keď to tak dopadlo pri verejnom hlasovaní, môžete si predstaviť, koľko neistých a kolísavých by bolo hlasovalo pre nás v tajnom“. V niektorých obciach – v Nedeci, Lapšanke, Fridmane, Tribši a Čiernej Hore, deklaráciu podpísali takmer všetci občania. Podobne dotknutí Oravci zaslali protest proti rozdeľniu Oravy medzispojeneckej komisii v Jablonke, v ktorom o. i. uviedli: „Nikdy sa neuspokojíme s tým, aby nás, od vekov Slovákov, odtrhli od našej matičky, od nášho Slovenska a aby nás privetili k Poľsku.“ Tento protest podpísali takmer všetci obyvatelia Orávky, Harkabúza, Bukoviny-Podsklia a väčšina z Hornej Zubrice a Podvlku.

• **Na začiatku druhej svetovej vojny stratené územia na istý čas opätovne pripadli Slovensku. Aké životné podmienky mali tamojší Slováci oproti Poľakom?**

Nemožno sa čudovať, že v týchto pre Poľsko tragických okamihoch vnímalo miestne slovenské obyvateľstvo pripojenie k prvej Slovenskej republike ako vyslobodenie spod cudzej nadvlády. Po medzivojnovom období, keď sa napriek všemožnému úsiliu

nedovolali žiadnych národnostných práv a boli prenasledovaní policajnými zákrokmi, väzbami, a dokonca i vraždením, pripojenie k národu, s ktorým sa stotožňovali, prijali s nadšením. V plnom rozsahu sa zapojili do národného diania i budovania mladého štátu, opäť bolo obnovené slovenské základné školstvo a zriadené aj nižšie stredné školstvo. Slovenčina sa začala vracáť do občianskeho života i kostolov. Životné podmienky v materskom štáte teda boli určite podstatne lepšie ako v susednom okupovanom Poľsku.

• **Ako prijali tamojší Slováci pripojenie časti severnej Oravy a Spiša naspäť k poľskému územiu po skončení druhej svetovej vojny?**

Pripojenie k Poľsku, ktoré sa uskutočnilo podpisom protokolu z 20. mája 1945 v Trstenej, opätovne vyvolalo u miestneho slovenského obyvateľstva všeobecnú nespokojnosť. Ešte ten istý deň sa

INTERVIEW

v Jablonke uskutočnilo trojtisícové zhromaždenie za zotrvanie týchto území v obnovenej ČSR. Opäť sa začali organizovať výstupy, protesty a deputácie, čo však opätovne neprineslo nijaký výsledok. Situáciu na územiach Spiša a Oravy, pripojených k Poľsku, komplikoval rad protislovenských rozhodnutí – vyhostenie slovenských učiteľov, likvidácia slovenských škôl či vyhostenie a zatváranie slovenských kňazov. Okrem protislovenských aktivít štátnych úradov bolo veľkým problémom pôsobenie bandy Jozefa Kuraša „Ogňa“, ktorý začal s okradaním, rabovaním a prenasledovaním slovenského civilného obyvateľstva.

• **Po druhej svetovej vojne opätovne nastala tvrdá polonizácia zo strany štátnych i cirkevných orgánov. Akú úlohu v tomto procese zohral vtedy ešte kardinál Wojtyła?**

L. MOLITORIS: Situáciu v obciach pripojených k Poľsku komplikoval rad protislovenských rozhodnutí (viac aj na strane 8).

• **Vlani 6. júla za účasti bývalého poslanca NR SR Antona Hrnka a generálneho konzula SR v Krakove Tomáša Kašaja bol položený základný kameň Slovenského domu v Jablonke. Kedy sa dočkajú tamojší Slováci otvorenia?**

Keďže nemáme štátom garantované kultúrne inštitúcie, usilujeme sa ich vytvárať sami pomocou grantov, čo je pomerne náročné. Takýmto spôsobom realizujeme aj výstavbu Slovenského domu v Jablonke, za ktorej rozbehnutie vďaka najmä vyššie spomínanému slovenskému národovcovi Antonovi Hrnkovi. Stavba je financovaná z grantov z Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí, Ministerstva vnútra Poľskej republiky a prostriedkov Spolku Slovákov v Poľsku. Jej otvorenie závisí, samozrejme, najmä od financií, radi by ho sme urobili už na budúci rok.

Viac aj na strane 8

MEDZI NAMI

Eufória predstaviteľov štátov Strednej Európy po nedávnom bruselskom samite zameranom na veľkú hospodársku obnovu krajín po koronakríze (Next Generation EU) nie je namieste. Rekordná suma sedemstôpätidesiat miliárd, ktorú si Európska únia požičia, budú členské štáty splácať minimálne do roka 2058. Český ekonóm a bývalý europoslanc Petr Mach výsledky samitu zhodnotil stroho: „Všetci teraz dali Európskej únii obrovský bianco šek“, a nikto sa zatiaľ nezamýšľal nad tým, koľko nás ten obrovský dlh bude stáť. Nebude to vraj ľahké čítanie.

Slovensko dostane z fondu obnovy 13,5 miliardy eura čistého s tým, že peniaze bude na základe žiadostí členských štátov pridelovať Rada ministrov po odporúčení Európskej komisie. Rada bude rozhodovať kvalifikovanou väčšinou, čo znamená, že môže štáty ako Poľsko, Maďarsko, Česko i Slovensko prehlasovať, nech už budú oficiálne dôvody žiadosti akékoľvek. Okrem toho, je tu ešte jeden neprijemný fakt. Lídri európskej dvadsaťsedmičky sa po úmorných rokovaniach v utorok ráno 21. júla konečne dohodli na podmienkach Fondu obnovy ekonomík a budúceho európskeho rozpočtu.

Objem poskytovaných prostriedkov (sedemstôpätidesiat miliárd) zostal, ale výrazne sa znížil podiel grantov z pôvodne plánovaných päťsto miliárd eur na tristošesťdesiat miliárd eur. Zostávajúci tristošesťdesiat miliárd bude formou pôžičiek. Podľa predsedníčky Európskej komisie Ursuly von der Leyenovej bude čerpanie z fondu spojené s plnením národných reformných

Pred špirálou dlhovej krízy

Ludovít ŠTEVKO

programov, ku ktorým sa bude musieť zaviazat každý členský štát. Investície budú súvisieť s prechodom na „digitálne a klimaticky zodpovedné hospodárstvo“, čo sa dá vysvetľovať len tak, že požičané peniaze nebudeme môcť využívať na vlastné národné priority.

Uvedené spojenie projektov na obnovu hospodárstva po koronakríze s tzv. Zeleným údelom (klimaticky zodpovedným hospodárstvom) vytvorí podľa mnohých ekonomov veľmi nebezpečnú situáciu, ktorá bude všetkým možný, len nie cestou z krízy. Podmienka „zelené transformácie“ si vyžiada

astronomické náklady, obmedzovanie ekonomickej slobody a v konečnom dôsledku ďalšie oslabenie členských štátov. Cesta k odstráneniu škôd z pandémie povedie k vzniku oveľa väčších problémov. Prírodné, podpore „Zeleného údelu“ budú Greenpeace a zelené organizácie tlieskať, ale krízu to nevyrieši, naopak, pred budúcou generáciou sa postaví perspek-

tíva masívneho zadlženia, dopĺňania na zle hospodáriace štáty EÚ, ako Taliansko či Španielsko, a povedie to k ďalšiemu prehĺbovaniu európskej centralizácie. Publicista Tomáš Břicháček, renomovaný znalec Európskej únie, hovorí, že z výsledku samitu o veľkej hospodárskej obnove po pandémii vyplýva, že ide „o vytváranie kultúry žitia na dlh a na cudzí účet uprostred honby za zelenými preludmi“.

Pre Slovenskú republiku by bolo užitočné, keby sa vláda o stimuloch potrebných na oživenie ekonomiky radila s odborníkmi,

zmeny a slovenčina bola zavedená do niekoľkých farností, problémy pretrvávajú. Viacerí duchovní postupne uberajú z národnostných práv Slovákov a nový krakovský arcibiskup Marek Jędraszewski do týchto farností vymenováva kňazov, ktorí neovládajú slovenský jazyk, a keď sa ho ako-tak naučia, preložia ich inde...

• **Aké je súčasné postavenie slovenskej menšiny v poľskej spoločnosti?**

Slovenská menšina je jednou z trinástich národnostných a etnických menšín uznaných v Poľsku. Je organizovaná v Spolku Slovákov v Poľsku, ktorý sa snaží udržiavať a rozvíjať národné povedomie a zaisťovať práva vyplývajúce zo zákona o národnostných a etnických menšinách zo 6. januára 2005 a iných dokumentov, ktorých prijatím sa ich Poľsko zaviazalo dodržiavať. Problémy, samozrejme, sú okrem už vyššie spomínanej cirkevnej oblasti aj v školstve či kultúre, kde bojujeme o zriadenie aspoň jedného múzea slovenskej kultúry na Spiši i Orave a kultúrnych inštitúcií financovaných štátom. Momentálne totiž fungujeme prostredníctvom grantov, čo neumožňuje výraznejší rozvoj. Pre porovnanie, všetky (!) naše slovenské domy, ktorých je momentálne sedem, dostanú na ročné fungovanie (teda kúrenie, elektrinu, údržbu, plat zamestnancov, náplň atď.) toľko, ako je ročný plat jednej (!) pracovníčky poľského kultúrneho domu.

• **Vlani 6. júla za účasti bývalého poslanca NR SR Antona Hrnka a generálneho konzula SR v Krakove Tomáša Kašaja bol položený základný kameň Slovenského domu v Jablonke. Kedy sa dočkajú tamojší Slováci otvorenia?**

Keďže nemáme štátom garantované kultúrne inštitúcie, usilujeme sa ich vytvárať sami pomocou grantov, čo je pomerne náročné. Takýmto spôsobom realizujeme aj výstavbu Slovenského domu v Jablonke, za ktorej rozbehnutie vďaka najmä vyššie spomínanému slovenskému národovcovi Antonovi Hrnkovi. Stavba je financovaná z grantov z Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí, Ministerstva vnútra Poľskej republiky a prostriedkov Spolku Slovákov v Poľsku. Jej otvorenie závisí, samozrejme, najmä od financií, radi by ho sme urobili už na budúci rok.

Viac aj na strane 8

aby pred rozhodnutiami najprv diskutovala s kapitánmi našej ekonomiky, s ľuďmi z praxe. Je najvyšší čas, ak už nie je neskoro, aby sa v dôsledku koronakrízy kompenzovali straty slovenských podnikov. Ak už Európska únia schválila okolo päť miliárd na udržanie pracovných miest, tak treba konať čo najrýchlejšie, lebo stratený čas to nie sú len stratené peniaze, ale stratené pracovné miesta, nezamestnanosť a následné zníženie životnej úrovne obyvateľstva. Je neprijateľné, aby Slovenská republika vyčerpala s vyčlenenou päťmiliardovej sumy doteraz len päťsto miliónov eur na podporu ekonomiky.

Predseda Klubu 500 Vladimír Šoták vyzýva koalíciu, aby „upustila od debaty o podružných témach a venovala sa prioritne riešeniu dosahov koronakrízy“. Politické prekáračky a urážky typu nového parlamentného zabávača Jozefa Pročka na adresu skúseného top manažéra, šéfa Podbrezovských železniární Vladimíra Šotáka sú scestné a hlúpe. Stojíme pred špirálou európskej dlhovej krízy, stúpajúcej nezamestnanosti a drastického zvyšovania životných nákladov. Parlamentné „žarty“ a hlasy hľupákov nikomu nepomôžu. Odnese si to všetci, najmenej tí, čo najviac kričia, ale najviac Slovensko.

Piliere Matice slovenskej na pranieri ministerstva kultúry Médiá stupňujú útoky na Maticu

Eva DVONČOVÁ – Ilustrácia: Andrej MIŠANEK

Kto nepozná svoju minulosť, nepochopí budúcnosť. Citát nositeľa Nobelovej ceny za literatúru Thomasa Manna vystihuje to, čo sa práve deje v Matici slovenskej. Netreba prevracat' strany histórie až do Uhorska. Zostaňte v Slovenskej republike a vráťme sa o dvadsať rokov späť. Komu bola naša národná ustanovizeň trňom v oku?

„Čo urobíme s Maticou slovenskou?“ pýtal sa v časopise Os akýsi Európsky kultúrny klub. Pred dvadsiatimi rokmi vystupoval proti Matici slovenskej najmä nebohý politológ, prispievateľ pre SME a Denník N a spoluzakladateľ Nadácie Milana Šimečku Miroslav Kusý. V roku 2000 vtedajší minister kultúry Milan Kňažko knižničným zákonom odobral ustanovizni Slovenskú národnú knižnicu spolu s dôležitými nehnuteľnosťami s historicko-spoločenským významom. Tým prišla aj o značné neštátne finančné príjmy a vzácne archívne fondy. Na osamostatnenie SNK nebol ani tak logický ako skôr politický dôvod. Ved štát si mohol štátnu knižnicu jednoducho založiť, nebolo nevyhnutné obrat' Maticu o jej vlastné matičné fondy, ktoré matičiari zbierali od roka 1863.

■ PROBLÉMOVÁ VEDA

Dnes je pohyb udalostí veľmi podobný. Súčasná ministerka kultúry N. Milanová vyjadreniami o Matici ulahodila tým, ktorí pokračujú v stopách Európskeho kultúrneho klubu. Rovnaká masívna mediálna kampaň proti Matici. Rovnako veľký priestor pre „odborníkov“ na MS a minimálny alebo žiadny pre matičné reakcie. Rovnako selektívne a účelové prepájanie polopráv, výmyslov a lží. Pred dvadsiatimi rokmi sa do protimatičnej kampane zapojili vtedajšie redakcie periodík Os, Dilema, Domino fórum, Fakty, Slovo, SME, Pravda a Národná obroda. Dnes sú to

redakcie médií SME, Pravda, Hospodárske noviny, Denník N, Aktuality.sk, Týždeň či bulvár. Po takmer tridsiatich rokoch existencie zvrchovanej Slovenskej republiky sa spochybňuje Matica slovenská ako zákonom silno demokraticky a nezávisle nastavená inštitúcia.

Pozoruhodný je stále rovnaký úmysel odstrániť z Matice slovenskej matičnú vedu. „Odkedy máme slovenskú univerzitnú vedu a slovenskú akademickú vedu, je matičná vedu nielen zbytočným luxusom, ale priam kontraproduktívnym fenoménom... Nepoznám jediný rozumný dôvod, pre

ktorý by ešte dnes mala naďalej existovať slovenská matičná vedu,“ búšil do matičných vedcov marxista Kusý. Súčasní predstavitelia MK SR opakujú tieto názory, ktoré počuť aj z prostredia Slovenskej akadémie vied. Tú dokonca zaradili do dočasnej pracovnej skupiny pre zmenu financovania a rozvoj MS. Pred dvadsiatimi rokmi sa o účasť na príprave zákona o MS a tzv. knižničného zákona petíciou bili všelijaké mimovládne organizácie. Rezort im to dnes zjednodušil, keď priamo prizval občianske združenia do dočasnej pracovnej skupiny.

■ BEZ VYSVETLENIA

Literárny vedec Alexander Matuška, ktorého busta víta prichádzajúcich do Ministerstva kultúry SR v Bratislave, by novým predstaviteľom rezortu kultúry pripomenul rok 1968. Na ministerstve nevymysleli nič nové. Už v socializme Predsedníctvo SAV a M. Kusý napadli vedu MS, čo A. Matuška ostro odsúdil. Kritizoval, že režim sústredil štátnu vedu do SAV a že „sme úslužne a vopred, z vlastnej vôle odumreli národne“. Rok 2000 bol v niečom podobný. Odobratie Slovenskej národnej knižnice vyústilo do väčšej centralizácie slovenskej vedy. Spôsobil aj majetkové a finančné oslabenie Matice, z čoho tiež pramenia jej súčasné problémy. Recyklované argumenty o duplicitnosti matičnej vedy sú opäť na stole. Vedci MS už medzitým kritizovali postoj MK SR a označili ho za nezmysel a poli-

tizáciu vedeckého výskumu. Výstižne narážali na to, že v demokracii nemôže štát centralizovať vedecký výskum do jedného rezortu.

Otázne je, prečo ministerstvo kultúry hádže do koša každý jeden argument MS a podceňuje pozitívnu činnosť matičiarov. Prečo kultúrno-vedeckú inštitúciu nekompromisne posudzuje podľa schopnosti produkovať zisk a zameriava sa na nehnuteľnosti i tlačiareň NEOGRAFIU v jej súkromnom vlastníctve. Prečo tieto nehnuteľnosti vníma viac ako budovy na komerčný prenájom, hoci sú regionálnymi pracoviskami na realizáciu matičnej kultúry. Bez ich udržania hrozí útlm činnosti miestnych odborov v regiónoch a postupné odsunutie matičnej kultúry na okraj celoslovenskej kultúry. Dodnes ministerstvo neobjasnilo svoj názor, v čom konkrétne je matičná veda duplicitná, zatiaľ čo akceptuje vedu v iných vedeckých ústavoch a múzeách pod rezortom kultúry. Nevieme ani, či si uvedomuje, že sloboda slova a pluralita demokratických médií môže byť ochudobnená, keďže Slovenským národným novinám po jeho vyjadreniach môže hroziť zánik. Pritom štátne peniaze budú financovať vládny mesačník v náklade až dva milióny kusov mesačne. Prečo by teda aj štátne peniaze ministerstva kultúry nemohli finančne podporiť aj názorovú pluralitu a slobodu slova formou dotácie na vydávanie SNN...

■ ŠTYRI PILIERE MATICE

Matica slovenská stojí na štyroch pilieroch: členská základňa, matičná veda, vydavateľsko-informačná oblasť a hospodársky pilier. Síce ministerstvo kultúry pôvodne avizovalo, že bude riešiť štátnu dotáciu pre MS, dnes sa už chce zaoberať všetkými štyrmi matičnými piliermi. Preto sa slová Thomasa Manna stávajú aktuálnejšími. Pri nie tak dávných skúsenostiach Matice slovenskej platia dvojnásobne.

na dovolenku – za čo sa dočkal oprávnenej kritiky médií i verejnosti – neoficiálne rokovania medzi stranami intenzívne prebiehajú o zostavení vládnej koalície. Rozhodujúcou podmienkou každej z troch núkajúcich sa možností je magická číslica 61, aby budúca koalícia mala aspoň minimálnu väčšinu v stodvadsaťčlenom Sborní. Zatiaľ najpravdepodobnejšiu kombináciu SDSM – DUI (predpokladanú aj ochrídskym dohovorom, podľa ktorého sa vládna koalícia má zosťavovať medzi víťazmi z macedónskeho i albánskeho tábora) komplikujú ambície najsilnejšej albánskej strany, ktorá do volieb vyštartovala s požiadavkou Albánca za premiéra.

■ ALBÁNEC ZA PREMIÉRA?

Požiadavka sa nestretla s nadšením u macedónskych politických subjektov a má viacero úskalí. Na jednej strane výrazne narušuje plány Z. Žaeva, ktorý po polročnej prestávke aspiruje opäť na túto pozíciu. Prípadné zaváhanie zaeovcov však vracia do hry VMRO-DPMNE, pre ktorú účasť vo vláde môže znamenať záchranu pred ďalšou eróziou strany. Tá by ju čakala v pozícii. Mickoski však prijatím tejto podmienky riskuje stratu časti elektorátu, aj tak oslabeného bojkotom tvrdého jadra voličov, ktorí ho kritizovali za prílišnú kompromisnosť. K tejto koalícii by však bola potrebná minimálne podpora dvoch poslancov Lvice. Vyhlásenie Lvice, že nepôjde do vlády so Zaeovom, túto kalkuláciu zreálnuje. Svojou neoblomnosťou však Ali Ahmeti môže paradoxne prispieť aj k nečakanej širokej koalícii bez DUI, s ktorou spoluprácu vylúčil druhý albánsky subjekt Aliancia za Albáncov – Alternatíva. Tento variant však nateraz, aj vzhľadom na hlbokú priepasť oddeľujúcu hlavných rivalov, treba brať za najmenej reálny. V každom prípade, nech rokovania dopadnú akokoľvek, jedno je isté, volby „zabetónovali“ doterajšie „reformy“ Zorana Žaeva vrátane dvojjazyčnosti na celom území a aj potupnú zmenu názvu krajiny.

Výsledok macedónskych volieb necháva viacero možností otvorených Macedónci dali zelenú reformám

Martin JARINKOVIČ – Foto: ZATL

V Macedónsku sa napriek silnejšej epidémii koronavírusu uskutočnili desiate voľby od získania nezávislosti. Napriek skutočnosti, že o ich konečných výsledkoch rozhodne napokon súd, takže ešte nie sú potvrdené, už teraz môžeme tvrdiť, že znamenajú kontinuitu „reformiem“, ktoré naštartoval premiér Zoran Žaev.

Predčasné voľby sprevádzané zvýšeným nárastom denného počtu nakazených koronavírusom, ktorý Macedónsko momentálne pretvára v najviac epidémiou zasiahnutú krajinu Balkánu, prebiehali vo výnimočnom režime. Museli ich preložiť z pôvodného aprílového termínu a hlasovanie rozdelili do troch dní. Od 13. do 15. júla mohli oddelene hlasovať najprv pacienti s diagnostikovaným ochorením na Covid-19, potom občania v domovoch sociálnej starostlivosti pre seniorov a nakoniec posledný – hlavný volebný deň ostatná „zdravá“ populácia.

■ MNOŽSTVO SŤAŽNOSTÍ

Aj pre pandémiu sa na hlasovaní zúčastnilo necelých päťdesiatjedem percent oprávnených voličov. Svoju vôľu tak vyjadrilo vyše deväťstotisíc občanov, ktorí si vyberali spomedzi päťnástich strán a koalícií. Hlasovanie sprevádzalo množstvo sťažností na neregularnosti, vysoký počet hlasovacích lístkov označených ako neplatných, ako aj hackerský útok, ktorý odhalil nepripravenosť štátu na podobné hrozby. Hlavný volebný duel zviadli dve najväčšie macedónske politické strany: Sociálno-demokratický zväz Macedónska Zorana Žaeva (SDSM) vo volebnej koalícii s albánskou stranou Besa a Vnútoraná macedónska revolučná organizácia – Demokratická strana macedónskej národnej jednoty (VMRO-DPMNE) Christijana Mickoského, ktorý prevzal žezlo v strane po niekoľkonásobnom premiérovi Nikolovi Gruevskom – exultantovi ukrývajúcom sa pred macedón-

Zoran Žaev (uprostred) ohlasuje volebné víťazstvo Sociálno-demokratického zväzu Macedónska.

skou (ne)spravodlivosťou od novembra 2018 v Budapešti.

■ NEOFIČIÁLNE VÝSLEDKY

Podľa dosiaľ neoficiálnych výsledkov sa víťazom stal SDSM, ktorý by podľa prepočtov hlasov mal v macedónskom parlamente – Sborní – obsadiť štyridsaťšesť parlamentných kresiel. Jeho najväčšiemu rivalovi by malo pripadnúť štyridsaťštyri kresiel. Najväčšia albánska strana – Demokratická únia pre integráciu (DUI) Ali Ahmetiho, získala pätnásť kresiel, koalícia Aliancie za Albáncov a Alternatívy dvanásť kresiel a Demokratická strana Albáncov jedno kreslo. Nováčika v parlamentných laviciach – Lavicu, by mali zastupovať dvaja poslanci. Prepočty treba brať zatiaľ ako neoficiálne vzhľadom na

skutočnosť, že výsledky budú definitívne ohlásené až po súdnom verdikte po posúdení námietok a sťažností na porušenie pravidiel. Najviac nespokojnosti vyjadrila v tomto smere L'avica a VMRO-DPMNE, ktorá obvinila SDSM z manipulácie a krádeže volebného výsledku. Nečudo, veď najviac spomedzi vyše tridsaťjedentisíc neplatných hlasovacích lístkov patrilo práve tejto strane. Ak vezmeme do úvahy, že rozdiel medzi SDSM a VMRO-DPMNE tvoril len niečo vyše pätnásťtisíc hlasov, manipulácia s neplatnými hlasmi mohla rozhodnúť o víťazovi volieb.

■ INTENZÍVNE ROKOVANIA

Karty, aké namiešali voliči, núkajú viacero možností vývoja. Napriek skutočnosti, že líder víťaznej strany hneď po voľbách odtrúbil svoj rýchly presun

EKONOMIKA

Slovenská ekonomika je podľa vývoja makroekonomických ukazovateľov v kríze. Nespôsobilá ju len koronavírusová epidémia, ale aj nevhodná a jednostranne orientovaná štruktúra ekonomiky. Ako jedna z mála ekonomík na starom kontinente dnes čelíme dvom krízam súčasne. O vážnosti situácie svedčia aj publikované údaje za prvý štvrtrok tohto roka, keď sme zaznamenali prepád HDP o 5,2 percenta ako tretia najviac postihnutá ekonomika v EÚ, v ktorej priemer bol mínus 3,2 percenta. Tento stav sa musel prejaviť aj na zamestnanosti, ktorá u nás poklesla o 0,5 percenta, zatiaľ čo priemer v Únii bol mínus 0,1 percenta.

Politici ovplyvnia vývoj ekonomiky

Koncoročné výsledky budú ešte horšie, keďže prepád ekonomiky sa očakáva na úrovni desiatich percent a nezamestnanosť sa bude pohybovať pod deviatimi percentami. Rizikom ostáva druhá vlna koronavírusu, ktorá by makroekonomické ukazovatele ešte o nejaké percento zhoršila. Najväčším rizikom negatívneho dosahu je niekoľkotisícová strata pracovných miest, ktorá najviac postihla malé a stredné podniky poskytujúce služby a subdodávateľské tovary pre veľké, predovšetkým zahraničné podniky.

O tom, že ekonomiku Slovenska čaká v ďalších kvartáloch väčší prepád, sa nepochybuje. Všetko závisí od naštartovania zahraničného obchodu. Predhádžajúca vláda „prehľadala“ potrebu posunúť našu ekonomiku od montážnej dielne k znalostnej. Keď k tomu pripočítame, že od tohto roka nemôžeme počítať s doterajším nárastom miezd, nastane pokles domácej spotreby, ktorá sa výrazným spôsobom podieľala na raste HDP. Určite poklesnú príjmy do verejných rozpočtov, čo počítame v zdravotníctve a podľa všetkého dôchodcovia musia zabudnúť na sľubovaný trinásťtisícový dôchodok. A tak ECB, Európskej komisii a národným vládam neostalo nič iné len naštartovať ekonomiku masívnymi fiškálnymi a monetárnymi stimulmi, čo sa napokon deje. Peňazí bude určite zo všetkých strán dosť, otvorenými otázkami bude ich „rozdávanie“, ale aj úverovanie tak, aby narastajúce dlhy prinášali pridanú hodnotu.

Navyše sa počíta, že obrovská masa lacných peňazí podporí rast inflácie, ktorá dokáže znížiť mieru zadlženia. Vláda sa bude musieť rozhodnúť, ako bude zachraňovať narastajúcu diery vo verejných rozpočtoch. Najnovšie sa zrušili od roka 2018 zavedené výdavkové limity pre jednotlivé ministerstvá, ktoré sa aj tak nedodržiavali, čo na prevapenie schválila aj Rada pre rozpočtovú zodpovednosť. Napokon sa počíta, že aj európski politici zmenia doterajšie kritériá v Pakte rastu a stability, ako aj pravidlo o postupnom znižovaní zadlženosti, ktoré aj tak boli zdrojom papiera. A tak vlády budú môcť miňať toľko, koľko treba, aby sa ekonomika postavila na nohy.

Róbert HÖLCZ

Fotografka Martina PEŠÁKOVÁ: Od malých detailov sa odvíja špirála Božej inšpirácie

Nevzdávajte sa na ceste za vlastným príbehom

Zhovárал sa Lukáš PERNÝ – Foto: Petra VALKER, Daniel ČIČVÁK

Martina PEŠÁKOVÁ, známa aj pod prezývkou Martina Inspire, je pozoruhodná košická umelkyňa, fotografka, modelka, vzhľadová artistka, poetka, blogerka a vyštudovaná žurnalistka. Medzi jej osobné záujmy patrí okrem fotografie aj filozofia, psychológia, sociológia, spiritualita, kresba, tanec, herectvo, písanie vlastných myšlienok a textov, varenie, a ako píše na svojej stránke „hľadanie krásna“. Prešla turbulentným vývojom od milovníčky žánru gothic, punk, hippie až k návratu ku koreňom v kresťanstve. Od horlivej rebelantky k žene, ktorá sa dala pokrstiť, a ako uvádza, mala silný duchovný zážitok priamo na obrade krstu, prvého svätého prijímania aj birmovania. Začala sa venovať meditáciám o Bohu a zmysle života.

• Počul som o vás prvý raz vari pred desiatimi rokmi. Už vtedy ste boli výrazná osobnosť a kto sa čo i len trošku venuje umeniu, musel sa s vaším menom stretnúť. Zverejňovali ste poviedky, úvahy o živote, humorné myšlienky a texty, ale aj pozoruhodné fotografie. Prešli ste zaujímavým životným obratom od temnej goth kultúry rôznych iných žánrov až ku kresťanstvu. Považujete tieto dva svety za protipóly alebo v nich nachádzate určitú kontinuitu v zmysle určitého kontrastu svetla a tmy, ktoré sa vzájomne potrebujú?

Celý môj doterajší život bol v podstate klauniáda. Čo to znamená? Mávala som rôzne pocity – od melanchólie a smútku až k vnútornej radosi. Vždy som bola veselý človek plný kreatívneho zmysľovania. Od detstva som milovala móde časopisy a fotografie, alternatívnu hudbu, a tak aj vyzerala moja detská izba. Všade boli fotografie modeliek, ktoré boli perfektne naličené a vyfotografované, a na stenách dominovali interpreti z obľúbených hudobných skupín. Veľa som kreslila, k čomu ma inšpirovala aj moja staršia sestra, ktorá sa v detstve venovala spevu a navštevovaniu krúžkov výtvarnej výchovy. Vždy som mala chuť experimentovať a zabávať spoločnosť. Zvolila som si prechod z tzv. temnoty do svetla. Dúhový most mojej vlastnej duše, aby som mohla okoliu s predsudkami vysvetliť, že nezáleží na tom, čo má človek oblečené a ako pôsobí na prvý dojem, ale skôr záleží na tom, že ostáva stále tým istým vo svojej duši. Ja samú seba charakterizujem ako zvedavé dieťa, ktoré vášnivo prahne po nových a nových informáciách. Nakoniec to mám aj v znamení, som Blíženec.

• Keď sme sa posledne stretli, študovali ste žurnalistiku a aj ste pôsobili tomto odbore. Čomu presne ste sa venovali a kde ste pôsobili?

Venovala som sa najmä moderovaniu na rôznych akciách. Veľa som recitovala už aj na základnej škole a spolu so sestrou sme vyhrávali rôzne recitačné súťaže. V rámci mediál-

Okrem módnej a umeleckej fotografie umelkyňa inklinovala k rodinným albumom, kde ju fascinovali výrazy tváre členov jej rodiny z rôznych vetiev, a takto vidí samu seba.

nej praxe som pôsobila v prešovskom rádiu, hlásila som dopravný servis. O pár rokov neskôr som sa venovala spravodajstvu v rádiu Košice, kde som sa učila písať spravodajské správy a následne ich odprezentovať. Tiež som navštevovala lokálnu televíziu TV Región v Košiciach, kde som mala možnosť moderovať niektoré akcie a následne sa priučiť spracovaniu nahrávok a textov, ktoré som ako moderátorka nahovorila. Neskôr som bola pri začiatku zrodu košických novín pod názvom Zajtrašie noviny, kde som písala články a venovala sa anketám. Bolo to pekné obdobie, ktoré ma mnohému naučilo, ale vždy som však viac inklinovala k umeleckej a módnej fotografii.

• Máte pred objektívom príznačlivé modelky a niekedy za deň zverejníte aj niekoľko fotografií. V istom zmysle ide o šírenie umenia do našej každodennosti. Čo vás pri tejto práci inšpiruje?

Móda a film ma fascinovali od detstva. Rada som dokonca imitovala rôzne hlasy a herecké výkony. V domácom prostredí ma bavilo s tým zabávať mojich blízkych. Po mame sme mali so sestrou vzťah ku kráse a k móde, ona nás k tomu viedla a v nás sa to

potom už rozvinulo akoby samo. Milujem módnou fotografiu. Móda je spôsob sebaaprezentácie aj vyjadrenia spoločnej tvorby iných kreatívov, a to ma osobne fascinuje. Nejde len o povrchný svet akýchsi figurok z high society haute couture, ale ľudí, ktorí sa detailne venujú kreovaniu hotového diela spoločnými silami. Majú vyštudované prestížne školy a svoju prácu odvádzajú dokonale. Sama som perfekcionista a všimam si všetky detaily či už pri tvorbe iných, alebo pri vlastnej tvorbe, alebo na mojej duchovnej ceste. Stále tvrdím, že všetko je o malých detailoch a od nich sa odvíja špirála Božej inšpirácie. Inšpirácia nás dokáže zaviesť na rôzne miesta a je v nej nespočetné množstvo možností, kam sa vybrať, do akých snívnych svetov a samotných príbehov.

Okrem módnej a umeleckej fotografie som vždy inklinovala k rodinným albumom, kde ma fascinovali výrazy tváre členov mojej rodiny z rôznych vetiev. Som veľmi rodinne založený človek, ktorý rád pátra po koreňoch svojich predkov. Aj vlni som mame darovala na Vianoce knihu, ktorá sa vyplňa spôsobom, ktorý dbá na všetky detaily rodostromu; je to veľmi zaujímavé a zároveň zábavné sa dozvedieť takto

o svojich predkoch. Vždy ma zaujímalo, odkiaľ pochádzam a kto vlastne som, takto som sa od detstva vnárala sama do seba.

• Čo je podľa vás zmyslom umenia v živote bežného človeka?

Zmyslom umenia v živote bežného človeka je podľa mňa pochopiť, že sme len malými čiastočkami v príbehu ekonomickej spásy Boha, ktorý s nami počítal vo svojom pláne a v jeho vrcholnom diele. Sama ho uznávam za najväčšieho umelca a seba označujem ako jeho asistentku na Zemi. Umenie má liečiť dušu človeka, utešovať ho v neľahkej čase a privádzať do jeho duše milosť a Božie požehnanie plné radosi – niečo ako pocity po prijatí samotnej eucharistie.

• Aký je váš vzťah ku kresťanstvu a k národnej kultúre? Inšpirujú vás v umení aj slovenskí národní umelci? Čo máte najradšej na Slovensku a slovenskej kultúre?

Ku kresťanstvu mám veľmi pozitívny vzťah, aj keď sa nepokladám za klasickú kresťanku, dokonca neovládám všetky úkony, ktoré sa vykonávajú v kostole. Pokrstili ma až v roku 2012 a všetko som sa učila celkom sama, akurát pred krstom sme mali so sestrou dvojročnú náboženskú náuku u veľmi milého a dobrosrdečného človeka, ktorý nás previedol základnými témami a pripravil na ešte veľmi dlhú cestu, za čo mu pekne ďakujem. Zo slovenských národných umelcov sa mi páči akademický sochár Arpád Račko, ktorý pôsobil v Košiciach. Vytvoril desiatky sôch, súsoší, reliéfov, portrétov a pôsobivých monumentov. K najznámejším jeho prácam zrejme patrí svetoznáma socha Maratónca z roka 1959, ktorú skoro dennodenne obchádzam, keďže momentálne bývam v jej blízkosti. Tiež ma veľmi zaujal slovenský maliar, grafik, ilustrátor, scénograf a výtvarný pedagóg, Ludovít Fulla. Z detstva si živo pamätám na jeho špeciálne maľby v knižočke Varila myšička kašičku. Práve jeho prostredníctvom som sa bližšie dostávala do príbehu a vytvárala si imaginácie, vychádzajúce z jeho malebnej predstavy o tomto

„Umenie má liečiť dušu človeka,“ s týmto krédom pristupuje k vlastným pestрым umeleckým aktivitám košická fotografka, modelka, poetka a žurnalistka Martina PEŠÁKOVÁ, ktorú jej priaznivci poznajú aj pod umeleckým pseudonymom Martina Inspire...

príbehu. Na Slovensku a slovenskej kultúre mám rada zvláštnu pokoru, ktorá sa často prelína aj do tvorby samotných umelcov a podľa mňa je to v tvorbe veľmi dôležité. Bez pokory neexistuje požehnanie samotných diel Najvyšším.

• Píšete tiež poéziu a kedysi ste písali aj poviedky. Plánujete ich v budúcnosti vydať? Čo pre vás znamená poézia?

Rada by som v budúcnosti vydala malú zbierku mojich myšlienok, úvah a textov. Chcela by som ju preložiť aj do angličtiny, a keď sa podarí, tak aj do iných jazykov. Poézia pre mňa predstavuje jedno obrovské tajomno, ktoré sa ako Duch Svätý nachádza medzi riadkami, a kto objaví kľúč k jeho poznaniu, pochopí celý jej skrytý význam. Je to inšpiratívny dialóg s autorom a krásna vzájomná výmena porozumenia a pri porozumení človek vždy nadobúda pocity radosi a zadostučenia.

• Aký je váš životný cieľ v umení, čo by ste chceli zanechať budúcim generáciám?

Mojím cieľom je zanechať stopu Božej inšpirácie a poodhalenie pôsobenia Ducha Svätého nielen v mojej vlastnej tvorbe, ale i v tvorbe iných umelcov, presne práve preto akceptujem aj iných umelcov v mojich skupinách, aby som poukázala na spôsob ich tvorby a odkaz svetu. A tiež by ma veľmi potešilo, ak by aj mladá generácia pochopila, že sa dá tvoriť celkom čisto z radosi srdca, a nielen akoby z modernej vulgárnosti a neznášanlivosti všetkého tradičného a pre nich možno zastaraného, ale že sa dá s dobrou vôľou vytvoriť renesancia krásna a jeho najkrajších plodov, ktoré sa dokážu zakoreniť aj do mladšej generácie šikovných autorov umenia.

• Aký je váš odkaz čitateľom Slovenských národných novín?

Aby sa nikdy nevzdávali na ceste za vlastným osobným príbehom.

Výstava o prvom slovanskom pápežovi sv. Jánovi Pavlovi II. v Bratislave

Spriadal pevnú slovenskú sieť vo Večnom meste

Matej MINDÁR – Ilustrácia: agentúrny servis

Pri príležitosti stého výročia narodenia prvého slovanského pápeža sv. Jána Pavla II. veľvyslanectvo Poľskej republiky v Bratislave pod záštitou bratislavského arcibiskupa metropolitu Mons. Stanislava Zvolenského a krakovského arcibiskupa Mareka Jędraszewského usporiadalo na Nádvorí sv. Jána Nepomuckého Primaciálneho paláca v Bratislave výstavu Ján Pavol II. a Slovensko. Jej slávnostné otvorenie sa uskutočnilo 9. júla 2020.

Úvodné slová patrili mimoriadne a splnomocnenému veľvyslancovi Poľskej republiky v Slovenskej republike Krzysztofovi Strzałkovi. Ten okrem iného povedal: „Sto rokov od narodenia sv. Jána Pavla II. je príležitosťou na hlboké zamyslenie nad budúcnosťou sveta, najmä Európy, ktoré sa tak často objavovalo v jeho sociálnom učení. Pápež neustále smeroval a podporoval obnovu rozdelenej Európy.“

Autorka výstavy profesorka Emília Hrabovec poznamenala, že zvolenie prvého slovanského pápeža prinieslo nádej vyvíesť Cirkev i rezignovanú Európu z vtedy už neprehliadnuteľnej duchovnej a kultúrnej krízy.

„Vychádzajúc z tohto presvedčenia inicioval Ján Pavol II. od svojho prvého

„Nebojte sa! na Svätopeterskom námestí veľkú duchovnú mobilizáciu svedomí, ktorá sa stala červenou niťou pontifikátu.“ Vo svojom vystúpení tiež pripomenula pápežove veľké nádeje aj so Slovákmi, ktorým bol odhodlaný dopomôcť k uskutočneniu ich prirodzených práv.

„Pápežova blízkosť a podpora našla v slovenskom prostredí spontánnu a živú odozvu. Národ, ktorý bol v mnohom ohľade v ťažšom postavení než iné národy za železnou oponou, pretože bol nielen bez náboženskej a politickej slobody, ale aj bez zášiti vlastného štátu, vycítil v pápežovi oporu a odpovedal úctou a láskou, modlitbami, ale aj celkom konkrétnou podporou pápežovej stratégie.“

Autorka výstavy o sv. pápežovi Jánovi Pavlovi II. prof. Emília HRABOVEC počas jej otvorenia na Nádvorí sv. Jána Nepomuckého v Primaciálnom paláci v Bratislave

Na záver svojho vystúpenia prof. Emília Hrabovec spomenula prakticky neznámu kapitolu vo vzájomných vzťahoch pápeža a Slovákov. Podľa jej slov si Ján Pavol II. veľmi dobre uvedomoval činnosť slovenského exilu. Napriek obrovskému tlaku česko-slovenského režimu mu pápež prejavoval podporu. „Takéto tlaky boli za Pavla VI. príčinou, prečo štátny sekretariát v snahe neohroziť rokovania s Prahou zaujal od exilu istý odstup. Ján Pavol II. takéto obavy nemal. Viacerých slovenských kňazov povýšil na biskupov a osobne vysvätil, kreoval prvého slovenského kuriálneho kardinála, početným Slovákom zveril vážne úlohy v Rímskej kúrii či na pápežských univerzitách, so slovenskými kňazmi v Ríme spolupracoval pri riešení slovenských cirkevných otázok, Slovákov prijímal na častých súkromných audienciách. V Ríme vtedy po prvýkrát v slovenských dejinách vzniklo to, čomu historici hovoria „slovenské prostredie“ či „slovenská sieť“ vo Večnom meste, ktorá vďaka svojej vnútornej kompaktnosti, vecnej kompetencii, morálnym kvalitám a pápežovej podpore mala význam a vplyv, ktorý ďaleko presiahol jej kvantitatívnu silu.“

My sme vaša loď a vy ste naša zem – odkazoval čitateľom SNN ich zakladateľ Ľudovít Štúr

Čo chceme s novinami našimi?

Ján ČERNÝ – Foto: archív SNN

Prvého augusta Slovenské národné noviny oslávia svoje sto sedemdesiate piate narodeniny. Slovenské národné noviny boli prvé slovenské spoločensko-politické noviny, zaoberajúce sa tiež napríklad morálkou, etikou, kultúrou a veľmi často aj jazykom. Vychádzali v štúrovej slovenčine v rokoch 1845 až 1848 v Bratislave a Liptovskom Mikuláši v náklade štyristo až osemsto výtlačkov s dvojtýždennou prílohou Orol tatránki (Orol tatranský). Slovenské národné noviny, ktorých zakladateľom a hlavným redaktorom bol Ľudovít Štúr, vychádzajú aj dnes s veľmi podobnými obsahovými zámernami. Je smutné, že v čase ich výnimočného jubilea musia odolávať útokom zo strany ministerky kultúry N. Milanovej a tzv. hlavno-prúdovej tlače.

„Vieme, že odvšadiaľ, kde sa nachádzajú úprimné duše nášho národa, ich privítajú hlasy plné vďačnosti, radosti a nádeje, rovnako ako sa z pevniny ozýva hlasné víťanie, keď do prístavu prichádza dávno, dávno vyčkávaná loď, čo vezie blízkych i očakávaný tovar, a podobne, ako z tej lode našedne pozdravujú tých, čo stoja na brehu, aj my zdravíme Vás, čo ste nás oddávna vrúcne vyzerali a teraz ste sa s nefalšovanou radosťou a srdečne zhromaždili okolo nás: Vy nás vidíte v dialke a voláte: „naša loď!“, a my zas pri pohľade na Vás zvoláme: „zem!“ Tak písal Ľudovít Štúr v prvom úvodníku prvého čísla SNN 1. augusta 1845. Jeho vtedajší jazyk je v citáte aktualizovaný do podoby súčasnej kodifikácie nášho slovenského jazyka.

s 1168 stranami. Ich posledné číslo vyšlo 9. júna 1848.

CHARAKTER NOVÍN

Štúr a jeho spolupracovníci chceli novinami zjednocovať rozbitú skupinu slovenských maloburžoázných vrstiev a dedinskej inteligencie, rozdelenej konfesijnými, teritoriálnymi a inými hľadiskami. Chceli predovšetkým k novinám pritiahnúť a s nimi aj k svojmu politickému programu – ľud. Slovenské národné noviny mali sceľovať slovenský

POD POKRIEVKOU

národný organizmus, zamedzovať jeho roztrieštenosť alebo ako hovoril Štúr upevňovať „duch jednotlivosti“. Práve touto demokratizáciou slovenskej národnej ideológie sa Štúr oddeľoval od starších slovenských vzdelancov. Slovenské národné noviny boli vyvrcholením jeho verejného a politického pôsobenia, ktorého súčasťou bolo aj jeho poslanecké účinkovanie v poslednom stavovskom uhorskom sneme.

Slovenské národné noviny pre nedostatok financií, ale aj nezáujem o ich poslanie uspal na viac ako stopäťdesiat rokov.

Až v období politicko-spoločenských zmien v roku 1989 sa ich život začal obnovovať naplno. A to nezábudnuteľnou zásluhou ministra kultúry Ladislava Chudíka. Na to obdobie spomína ich prvý porevolučný zamestnanec redaktor Peter Štelinger takto: „Zámer obnoviť SNN vznikol v hlave Romana Kaliského na prelome roku 1989 – 1990. Pravda, v tej hektickej dobe, keď sa udalosti menili zo dňa na deň, sa Roman Kaliský stal novým ponovembrovým riaditeľom Slovenskej televízie. Ale myšlienka na založenie SNN ostala. Za to, že som sa stal doslova prvým redaktorom znovuobnovených SNN, vďačím vtedajšiemu ministrovi kultúry vo vláde Milana Čiča hercovi Ladislavovi Chudíkovi. Pri stretnutí v marci 1990 bol prekvapený, že som

Šéfredaktor SNN a správca MS Maroš SMOLEC na jednej z mnohých prednášok o tomto matičnom periodiku. Po základných a stredných školách Slovenska ich absolvoval desiatky.

bez zamestnania. „Boli ste odvážny ako málokto za bývalého režimu, vážim si vašu tvorbu!“ povedal mi. „Hodlám čoskoro rezignovať z funkcie ministra, no ak potrebujete nájsť prácu, rád sa za vás zasadím. O čo máte záujem?“ Zdôveril som sa mu, že Matica slovenská, z ktorej som bol v polovici sedemdesiatych rokov prepustený, pripravuje vydávanie Slovenských národných novín. Rád by som sa do Matice vrátil. Ak by bolo ešte v SNN voľné miesto redaktora, to by ma najväčšie zaujímalo. Toto sa udialo na Ministerstve kultúry. Minister Chudík si dal hneď zistiť, aká je situácia. Redakcia nebola žiadna. Matica nemala ani peniaze na platy pre redaktorov SNN na vydávanie novín. Ladislav Chudík si okamžite zavolať šéfa finančného odboru MK, aby v rámci rezortu dal vyčleniť pre Maticu nové miesto redaktora SNN aj s platom. Stal som sa teda prvým novinárom bratislavskej filiálky v novinách, ktoré ešte neexistovali. Napokon sa vydávania ujal v Martine vedecký tajomník MS Tomáš Winkler. Prvé číslo SNN sa robilo doslova „na kolene“. V máji tam prišiel i Drahoš Machala. Dobudovala sa aj martinská redakcia. Prvým šéfredaktorom sa stal Ivan Kučma. Velikánsky prínosom bol príchod Romana Kaliského na jeseň 1990, keď v televízii rezignoval a prišiel do našej filiálky SNN v Bratislave. To bola autorita, vďaka ktorej sa zvýšila

aj kvalita a popularita SNN.“ V období pred vznikom Slovenskej republiky SNN prežívali svoje slávne obdobie. Náklad stúpala a mali veľký vplyv nielen na čitateľov, ale i celú spoločnosť. Výrazne napomohli osamostatnenie slovenského národa v roku 1993.

NÁVRAT NEISTOTY

Slovenské národné noviny si nezaslúžene nevyšli z pozornosti a podpory od ďalších držiteľov moci. Ich existenčná kondícia sa však neraz odrážala aj od vnútorných pomerov v Matici slovenskej samotnej. A tak sa stalo to, čo dodnes nevie takmer nikto, že istý čas, asi pol roka, sa doslova vyrábali v zahraničí, iba ich tlač sa naďalej vykonávala u nás na Slovensku. Pripravované články sa posielali za hranice, tam ich grafik zalamoval, pripravoval zrkadlá pre tlač a tie posielal do Martina. A nebolo to až tak dávno – po roku 2000. Na prvé takto núdzovo vyrábané číslo bol čas doslova iba dvadsaťštyri hodín od napísania obsahu cez zalomenie až po dodanie novín do tlačiarne tak, aby verejnosť nepostrehla nijaký výpadok v ich distribúcii.

Slovenské národné noviny od roka 2019 vychádzajú pod redakčným vedením Maroša Smolca. Pred ním zastával funkciu šéfredaktora Peter Mišák. Pod novým vedením sa transformovali na noviny moderného typu so zameraním

aj na politicko-spoločenské pomery v štáte a prezentáciu matičných aktivít. Žiaľ, v posledných týždňoch, ich úroveň priamo kritizovala ministerka kultúry N. Milanová. Noviny označila za „plátok“. Vraj „vulgariujú spoločenský diskurz“. Ministerka nie je stotožnená s tým, že by zo štátneho rozpočtu mali dostávať dotáciu na tlač a služby vo výške okolo stošesťdesiatšesť eur ročne. „Ministerka nás kritizovala na rokovani zástupcov ministerstva a Matice slovenskej. SNN vytkla, že na webovej stránke sú články, ktoré glorifikujú Slovenský štát. Nie je to pravda – ide o články a príspevky renomovaných historikov a publicistov. Žiadna propagácia tohto historického obdobia to nie je. Len vedecko-publicistická diskusia. Ministerka mne osobne povedala, že jej prekážalo, ako SNN v čase stého výročia Trianonu spracovali túto tému významného historického mílnika. My nikdy neustúpime z pozícií ochrany a obrany slovenského národa. To nie je konšpirácia ani vulgarizácia. Je to naša povinnosť,“ uviedol na margo ostatných útokov šéfredaktor Maroš Smolec.

ZMENA FINANCOVANIA

Ministerstvo kultúry navrhuje zmenu financovania Matice aj formou sponzoringu a získavania grantov. Aj vydávanie Orla tatranského bolo podmienené získaním grantu z Fondu na podporu umenia. Prvýkrát v roku 2019 redakcia nezískala päťtisíc eur na podporu tejto kultúrnej revue v SNN. Z finančných dôvodov sa musela dočasne začleniť ako integrálna súčasť Slovenských pohľadov. V prípade, že MK SR zníži podporu SNN – ich vydávanie bude ohrozené. Mediálna konkurencia využila názory z ministerstva kultúry. Potrebujú SNN umlčať, a preto namietajú, že SNN by nemali mať štátnu podporu. Ak však vláda plánuje vydávať vládny mesačník, ktorého len náklady na tlač jedného čísla budú okolo deväťdesiatšesť eur, môžu s cieľom zachovať pluralitu názorov dostávať SNN tiež prostriedky od štátu.

Zostáva iba dúfať, že tak ako ich existenciu zachránil prvý porevolučný minister kultúry majster L. Chudík, neskončí sa tento ich „život“ počas rozhodovania nateraz poslednej, súčasnej hlavy ministerstva kultúry. Pretože, ako vravel Ľudovít Štúr: „My sme vaša loď a vy ste naša zem.“ A ak sa k odkazu tohto veľikána pri každom jeho jubileu dôstojne verejne hlásime, mali by sme ho zachovať aj v našej každodennej práci a živote. Je to naša podližnosť voči Ľudovítovi Štúrovi, jednému z najdôstojnejších mužov našej histórie.

Slovenské vystáhovalectvo či vystáhovalectvo zo Slovenska to sú tisícky príbehov

Vtáci mora a ďalší túlaví pútnici svetom

Miroslav PIUS – Foto: archív SNN

Slovenské vystáhovalectvo – vystáhovalectvo zo Slovenska. Trvalá a bytostná prítomnosť tisícov príbehov, ktoré sa preliali do ľudských osudov. Kolobeh neustálych odchodov do neznáma a príchodov domov. Každý z vystáhovalcov, ktorí na čas alebo navždy opustili rodnú zem, je živým príbehom sám osebe a sám pre seba.

Niektorým prišlo šťastie. Vrátili sa zdraví domov, za ťažko zarobené peniaze kúpili zem a začali na nej gazdovať. Mnohí z nich nosili v sebe nártu tej legendárnej čiernej mačky, ktorá prežila svojich deväť životov. Tak ako to pekne napísal S. H. Vajanský: „Jeden môj brat palmy sadi / Druhý večne vidí ľady / Tretí morom lieta...“

UHRÍN BÁČI

Ako chlapec som ho často videl oddychovať na kraji cesty, opretého o veľkú cestársku lopatu, alebo som ho pozoroval, ako hádže do výt-

REPORT

kov nadrobno rozdrvený andezitový kameň. Kúsok od neho mal odložený drevený fúrik, hrable a menšiu lopatu. Uhrin báči, chlap ostrihaný „na ježka“, s hustými fúzami pod nosom, bol našim nemčinianskym cestárom. Ako československý legionár prešiel celé Rusko, mrzol na Sibíri, praco-

Vystáhovalci zo Slovenska na ceste za „lepším životom“ za morom

val do úmru ako zajatec na poliach bohatých donských kozákov.

Jozef Uhrin narukoval do rakúskej c. k. armády v roku 1911 k posádke v Ostrihome. Tu ho zastihla prvá svetová vojna. V roku

1915 ho Rusi zajali a odkomandovali na Ural. Zajatci žili úplne mimo civilizácie. Pracovali v hlbokých lesoch, ktoré sa nikdy a nikde nekončili. Po celé dni od rána do večera stínali stromy. Najbližšie „selo“ bolo od ich

drevených barakov vzdialené tristo kilometrov. Po nejakom čase Uhrina a jeho spoluvážňov premiestnili na Sibír. Na poľnohospodársku usadlosť – chutor. Naši zajatí legionári pracovali na poliach bohatých „chazajov“. Usadlosti riadili ženy, pretože ich muži bojovali na fronte. Našinci boli u domorodých žien obľúbení, pretože boli usilovní a pracovití. Naučili domorodcov kvalitnejšie obrábať pôdu, priniesli so sebou nové metódy, ktoré domáci ešte nepoznali. Takisto priniesli aj novoty v chove dobytky. Mnohí z nich žili s domorodými ženami a po vojne sa už domov nevrátili. Uhrin báči sa v lete plavil po rieke Irtyš a v dedinách na brehoch predával vypestované poľnohospodárske plodiny.

Keď v roku 1918 začal M. R. Štefánik v Rusku organizovať légie, Uhrin spolu s kamarátmi odišli do Jekaterinburgu a vstúpili do česko-slovenských légii. Bolí zaraďeni do Tatranského streleckého pluku.

Pluk bojoval pri Barnaule, Nižneudinsku, na Bajkale. Uhrin bol aj v obrnenom vlaku Orlik, ktorý sa presúval po Sibíri cez magistrálu cez celú Sibír až do Vladivostoku. V auguste 1918 sa naši legionári v Kazani zmocnili ruského pokladu, ktorý obsahoval päťsto ton zlata. V januári 1920 na stanici v Irkutsku zatkli bielogvardejského generála Kolčaka a odovzdali ho boľševikom. Tí ho ihneď na stanici zastrelili. Uhrin báči mi rozprával, ako tam dlho ležal a vojaci prekračovali jeho mŕtvulu.

SIBÍRSKA ANABÁZA

Vlaky sa po Sibírskej magistrále presúvali pomaly, pretože nemali uhlie. Legionári museli vedľa trate rúbať stromy a prikladať nimi pod kotly rušňov. Konečne v apríli 1920 sa vlaky s našimi bojovníkmi dostali do Vladivostoku. Lode ich preplavili cez Panamu do Terstu a z Terstu vlakmi do Nitry. Tu legionársky tatranský pluk definitívne rozpustili.

Uhrin báči za to, čo si všetko vytrpel, za službu novej Československej republiky, dostal štátnu službu. Stal sa u nás v Nemčianoch cestárom. Je pochovaný spolu so svojou ženou Katarínou na nemčinianskom cintoríne. Zdá sa, že aj na jeho vnuka Jozefa Hudáka platí príslovie, že „jablko nepadá ďaleko od stromu“. Vnuk Jozef bol námorný kapitán a na lodiach prebrázdil všetky oceány...

Pred sto rokmi boli od Slovenskej republiky odtrhnuté severné časti Spiša a Oravy

Keď naši severní susedia hrali goralskou kartou

Ivan MRVA – Foto: archív autora

Konferencia veľvyslancov, zasadajúca v belgickom meste Spa, 28. júla 1920 definitívne stanovila nové poľsko-slovenské hranice v severovýchodnej časti Oravskej župy a na severozápadnom cípe Spiša. Na prospech Poľska pripadlo územie s rozlohou takmer päťsto štvorcových kilometrov a dvadsaťpäť obcí, kde žilo dvadsaťštyritisíc obyvateľov. Po uspokojení s podpisom Trianonskej mierovej zmluvy Maďarmi začiatkom júna zavládlo na Slovensku veľké sklamanie, keďže o zmene historickej hranice sa rozhodlo dobre známym spôsobom – o nás bez nás.

Na sklonku 19. storočia poľská jazykoveda, etnografia a historiografia sa začali viac zaoberať severnými stolicami Slovenska a ich obyvateľstvom. Pomocou rôznych konštrukcií niektorí poľskí vedátori sa pokúšali dokázať, že na severnom Slovensku žijú potomkovia poľských osadníkov z čias Boleslava Chrabrého ešte zo začiatku 11. storočia. Osobitne sa venovali Goralom, ktorých nárečie blízke poľštine vedcom umožnilo vyhlásiť ich za Poliakov, ktorí sa z omylu alebo nevedomosti hlásia za Slovákov. Už pred prvou svetovou vojnou sa aj s tichým súhlasom Maďarov rozbehla kampaň medzi goralskými obyvateľmi severného Spiša a Oravy, aby sa hlásili za Poliakov. A bola aj čiastočne úspešná...

Propoľský agitátor Ferdinand Machay zohral v nepokojnom období negatívnu úlohu pre Slovákov.

mierovej konferencie česká (Slováci zastúpení neboli) a poľská delegácia rokovali v Krakove o územných sporoch. K nijakému výsledku nedospeli. Poliáci vzápätí navrhli riešiť otázku sporných území plebiscitom. Predpokladali, že západná časť Tešínska, kde žilo veľa poľských obyvateľov, zahľasuje v ich prospech. V prípade Oravy a Spiša sa zdal byť výsledok pre nich nepriaznivý, ale domnievali sa, že čas pracuje pre Poľsko. Mali na svojej strane dostatok agitátorov, ktorí zveličovali chyby pražskej politiky a donekonečna pripomínali rôzne prechmaty proti Slovákom. Napokon Najvyššia rada mierovej konferencie 27. septembra rozhodla, že spor vyrieši plebiscit, ktorý sa mal konať na území celého sliezkeho Tešínska.

lebo hŕstka francúzskych vojakov v zložitom a pre nich neznámom teréne nebola schopná zabezpečiť pokoj a poriadok. Deputácie ubezpečovali, že osemdesiatpäť percent obyvateľov sporných území je proti pripojeniu k poľskému štátu a želá si zostať v Česko-Slovensku. Na Slovensku nikto nepochyboval o priaznivom výsledku hlasovania. Oravskí a spišskí Gorali navštívili aj prezidenta Masaryka a žiadali ho, aby urýchlene zabezpečil plebiscit. Prezident ich alibisticky ubezpečil, že podporí hlasovanie, no zdôraznil, že všetko ešte bude závisieť od mocností. Neskôr sa ukázalo, že opäť raz nehovoril pravdu, v skutočnosti dávnejšie navrhoval výmenu časti Tešínska za oveľa väčšie územie Oravy a Spiša. Do zápasu o severné hranice Slovenska zasiahli aj americkí Slováci. Na jeseň 1919 založili Výbor pre celistvé Slovensko, ktorý medzinárodnú verejnosť vyzýval, aby stará slovensko-poľská hranica nebola narušená.

■ POLŠTIACI V AKCII

S blížiacim sa dátumom hlasovania sa situácia ešte viac komplikovala. Po dedinách sa presúvali poľskí agitátori, ale aj propoľskí Slováci, pochádzajúci podobne ako Machay zo spišských a z oravských dedín. Raz hrozili, inokedy sľubovali predstaveným obci úrady a rôzne výhody. Ľud ich častoval hanlivou prezývku „Poľštiaci“. Agitátori zne-

Historické mapy územia Oravy a Spiša, v ktorých pripadli slovenské obce Poľsku.

■ VEĽKÉ POĽSKO?

Na sklonku vojny, ešte pred obnovením Poľska, sa u našich severných susedov objavil zoznam údajných poľských dedín na Slovensku s odkazom, že Poliáci sa budú o ne hlásiť. Koncom októbra 1918 v Prahe ohlásili vznik Česko-Slovenska a v novembri reštaurovali Poľsko, ktorého pôvodne veľké územie si na celých stodvadsaťšesť rokov rozdelili susedia. V eufórii obnovenia Rzeczpospolitej Poliáci zabudli na heslo – čo nechceš, aby raz urobili tebe, nerob ani ty iným. Usilovali sa obnoviť veľké Poľsko najmä na úkor boľševickým prevratom a občianskou vojnou rozvráteného Ruska, privlastniť si niečo z porazeného Nemecka a upreli svoj imperiálny zrak aj na južného suseda. Ich cieľom bolo posunúť hranice v oblasti Tešínska, ktoré sice historicky patrilo k českej korune, ale žilo tu početné obyvateľstvo hlásiace sa k poľskej národnosti. Ešte v októbri 1918 vznikla Poľská národná rada Tešínskeho kniežatstva a žiadala o pripojenie k Poľsku. Poliáci mali v hľadáčku aj Slovensko, najmä Oravu a Spiš. Pripomínali, že v roku 1769 Mária Terézia Poľskému kráľovstvu protiprávne zhabala trinásť spišských miest a krivda by mala byť odčinená. Nárokovali si aj na menšie korekcie hraníc v oblasti Kysúc. Pri využívaní historických argumentov taktčne zamlčali, že až do polovice 16. storočia celé Podhalie až k Novému Targu aj s Tatrami bolo súčasťou Spišskej stolice a uhorsko-poľská hranica prebiehala na toku Dunajca. V období bojov o uhorskú korunu a veľkého osmanského vpádu si túto časť Poliáci pripojili.

■ VOJENSKÝ ZÁSAH

Na prelome rokov 1918/1919 v krajoch po oboch stranách Tatier panovala neprehľadná situácia. V Nowom Sączu sa ustanovil samozvaný Komitét dla Spisza a Orawy, ktorý mal pracovať v prospech poľských záujmov. S ďalšou iniciatívou prišiel Tatranský spolok (Towarzystwo Tatrzańskie). Spolok vypracoval memorandum pre Parížsku mierovú konferenciu, v ktorom sa hovorilo o pripojení častí Slovenska k Poľsku. Poľská národná rada Podhalia požiadala úrady v Krakove, aby čím skôr vyslali vojsko na obsadenie Oravy a Spiša.

Už v polovici novembra 1918 poľskí ozbrojenci prenikli na severnú Oravu a pri Oravskej Polhore došlo k prestrelkám s miestnym obyvateľstvom. V prvej polovici decembra poľské vojsko prešlo cez údolie Popradu až ku Kežmarku, no nepobudlo tu ani tri dni a pred príchodom česko-slovenských síl sa voiaci stiahli. Poliáci následne obsadili pohraničné územia Oravy a Spiša. Obyvateľstvo začali pripravovať na voľby do

■ VOJNA O TEŠINSKO

V polovici januára sa postupne obnovila česko-slovenská kontrola na spornom území Oravy a Spiša. Praha i Varšava dostali z Paríža pokyn, že územné spory sa musia riešiť mierovou cestou. V prípade Tešínska sa to však nepodarilo dodržať. V snahe zabrániť konaniu volieb do Sejmu a odvodom do poľskej armády česko-slovenskí vojaci a legionári zaútočili na Poliakmi obsadené územie. Výsledkom sedem dní trvajúcich bojov bolo stopäťdesiat padlých na oboch stranách a zaujatie dôležitých častí oravskej uhoľnej panvy aj Košicko-bohumínskej železničnej trate česko-slovenskou brannou mocou. Vo februári dorazila do Tešína osobitná medzispojenecká komisia, aby riešila česko-slovensko-poľské územné spory, ale k dohode nedošlo. Na odporúčanie Najvyššej rady

poľského Sejmu, ktoré plánovali na koniec januára 1919, čo vlastne znamenalo vykonávanie štátnej moci Poľskom na cudzom území. To mohlo byť pri definitívnom určení hraníc pre Poliakov veľkou výhodou. Po oravských a spišských obciach rozbehli veľkú propoľskú agitáciu, ktorej dušou bol mladý kňaz rodák z oravskej Jablonky Ferdinand Machay (1889 – 1967). Osobitnými dodávkami petroleja, cukru, soli a múky do slovenských pohraničných dedín poľské úrady chceli získať sympatie obyvateľov. Česko-slovenské orgány sa usilovali poľským aktivitám brániť a so sťažnosťou na porušovanie hraníc sa obrátili k náčelníkovi vojenskej misie Dohody v Budapešti plukovníkovi Vixovi, ktorý nariadil vypratanie Poľskom obsadeného územia do 13. januára 1919. Dohodoví politici si neželali vystupňovanie konfliktu medzi Poľskom a Česko-Slovenskom, keďže oba štáty boli produktom ich prestavby stredoeurópskeho priestoru.

Slovenské obyvateľstvo severnej Oravy v septembri 1939 víta slovenských vojakov.

Na Slovensku bol plebiscit plánovaný v okresoch Námestovo a Trstená na Orave, v okrese Spišská Stará Ves a v časti okresu Kežmarok. Podľa poľských podkladov tam všade malo žiť mnoho obyvateľov poľskej národnosti. Zároveň sa určilo, že všeobecné hlasovanie sa bude konať 24. júla 1920. Aby sa predišlo zbytočným zrážkam oboch táborov a vytvorili sa vhodné podmienky na pokojné hlasovanie, v Tešíne začala pracovať medzinárodná komisia, ktorá mala dohliadať na územie, kde sa mal plebiscit vykonať. Jej odbočku zriadili v Námestove na Orave a v Jurgove na Spiši. Komisia mala k dispozícii aj niekoľko desiatok francúzskych vojakov. Česko-slovenská branná moc sa musela z plebiscitného územia stiahnuť.

■ OZBROJENÉ BANDY

Tým sa však na Orave a na Spiši vytvorili podmienky na činnosť rôznych ozbrojených skupín, ktoré s tichou podporou z Varšavy pracovali na prospech Poľska. Šírili strach v slovenských dedinách, rabovali, vyhrážali sa, bili, ba aj unášali angažovaných Slovákov, ktorí agitovali v prospech Česko-Slovenska. Do Bratislavy aj Prahy prichádzali deputácie z Oravy a zo Spiša so sťažnosťami na poľské excesy,

užívali náboženskú otázku. Vyhlasovali, že slovenskému katolíckemu obyvateľstvu sa lepšie bude žiť s katolíckymi Poliakmi ako pod nadvládou ateistických Čechov. Hlboko veriaci ľud strašili peklom: „Kto za Poľsko hlasuje, bude spasený, kto je proti Poľsku, zdochne a bude zatratný...“ Aj satanom a Kristom bala mutili obyvateľstvo: „Ak hlasovať budeš za Československú republiku, si zapísaný do čiernej knižky satana, ak budeš hlasovať za Poľsko, budeš zapísaný do bielej knihy Krista...“

■ MÁRNA AGITÁCIA

Napriek úpornej snahe sa agitácia miňala účinkom, prevažná väčšina si želala zostať súčasťou Česko-Slovenska. To však už naplno pracovala kabinová diplomacia. Českí politici, dirigovali Benešom a inštruovaní Masarykom, potrebovali hladko a čo najrýchlejšie vyriešiť spor o Tešínsko. V Oravskej panve boli veľké zásoby čierneho uhlia, ktoré bolo v tom čase najdôležitejšou strategickou surovinou. Nemohli rískať prípadné prerušenie životne dôležitej Košicko-bohumínskej trate. Prudko sa rozvíjajúce priemyselné centrá Trinec, Bohumín, Stonava, Karviná dostali prednosť, chudobné územie severnej Oravy a Spiša im neležali na srdci. Aj Poliáci boli na začiatku leta

ochotní na kompromis. Ofenzíva proti Červenej armáde na Berezine zlyhala a podpisom Trianonskej mierovej zmluvy Maďarmi sa sny o spoločnej poľsko-maďarskej hranici rozplynuli. Boľševické oddiely prenikli hlboko do Poľska a v júli stáli na brehoch Visly. Zdalo sa, že osud Varšavy je spečatený, už sa hovorilo o ďalšom delení Rzeczpospolitej. Vzrastali obavy, že Červená armáda vpadne do Nemecka, kde mali boľševici dostatok prívržencov. V tejto situácii bol plebiscit napriek ďalekosiahlym a nákladným prípravám zrušený a zmluva o výmene území narýchlo odsúhlasená.

■ VEĽKÉ SKLAMANIE

Pre Slovákov to bolo veľké sklamanie, keďže panovalo presvedčenie, že plebiscitom sa hranice meniť nebudú. Rozhodnutie sa bolestne dotklo ľudu na severnej Orave a na Spiši, ktorý sa zo dňa na deň ocitol v cudzom štáte, a po predchádzajúcich skúsenostiach mali ľudia veľkú obavu o budúcnosť. Poľsku pripadlo trinásť obcí na Spiši – Nová Belá, Krempachy, Fridman s osadou, Falštín, Trpiš, Durštín, Čierna Hora, Jurgov, Repisko, Vyšné a Nižné Lapše, Kacvín, Nedeca a Lapšanka. Od Oravy boli odtrhnuté Srnie, Podvlk, Harkabúz, Nižná a Vyšná Zubrica, Orávka, Bukovina-Podskalie, Pekelník, Jablonka, Chyžné, Hladovka, Suchá Hora. V roku 1921 došlo ku korekcii hraníc, keď Suchá Hora a Hladovka boli vrátené Slovensku a namiesto nich pripadla Poľsku ľudnatá Vyšná Lipnica.

Keď rozhraničovacia komisia vytýčila nové hranice, nemalá časť slovenských obyvateľov sa rozhodla odísť. Usadili sa na parcelovaných veľkostatkoch poväčšine na južnom Slovensku, ale usilovali sa uchovať spomienku na kraj, ktorý opustili, a živili myšlienku na návrat. Vystahovalci z Vyšnej Lipnice si v blízkosti Bratislavy založili Novú Lipnicu (dnes súčasť Dunajskej Lužnej).

Poľská strana sa nechcela uspokojiť s hranicou určenou na konferencii veľvyslancov a žiadala ju posunúť na hlavný hrebeň Vysokých Tatier. Na výmenu ponúkla dve goralské obce na Spiši. Československá vláda ponuku odmietla. Následne vypukol spor o pohraničnú obec Javorina pod Belianskymi Tatrami, na ktorú si nárokovali Poliáci. Až Medzinárodný súd v Haagu v roku 1923 rozhodol, že hranice sa v oblasti Javoriny meniť nebudú.

■ BOLESTNÁ STRATA

Keď sa koncom júla 1920 na Slovensku rozšírila smutná zvesť o zmene hraníc v náš neprospech, noviny zaplavilo množstvo kritických článkov. Oravský rodák básnik Ignác Grebáč Orlov zvlášť bolestne počítal stratu severooravských obcí, kde mal množstvo príbuzných. V novinách Slovákov uverejnil článok „Krivda na Slovákoch spáchaná“ a v jeho závere venoval krajanom tieto slová: „Drahí bratia Oravci a Spišiaci! Keď sa s vami so slzami v očiach lúčime, naše krvácajúce srdce neprivolaáva vám s Bohom, ale dovidenia!“ Ani netušil, že jeho vízia sa za necelé dve desaťroky rokov splní, ale len dočasne. To najprv Poliáci hneď začiatkom októbra 1938 využili mníchovskú krízu a obsadili veľkú časť Tešínska, odkiaľ nemilosrdne vyhnali takmer dvadsaťtisíc Čechov. Následne si privlastnili Javorinu, niekoľko obcí na Kysuciach a posunuli hranicu na hlavný hrebeň Vysokých Tatier. Po útoku hitlerovských vojsk do Poľska prvého septembra 1939, na ktorom sa zúčastnila aj Slovenská armáda, sa karta obrátila. Obyvateľstvo dvadsiatich piatich odtrhnutých obcí s nadšením víťalo slovenských vojakov. Začiatkom októbra bola po slovensko-nemeckých rokovaniach historická hranica obnovená, ale len na šesťdesiatšesť mesiacov. Hitlerova ponuka reštaurovať pomery, aké panovali do 16. storočia, na Slovensku nezapôsobil. Slováci pod vplyvom zásady „cudzie nechceme, svoje si nedáme“, prezieravo odmietli pripojiť si celé Tatry, poľské Podhalie a posunúť naše severné hranice za Dunajec. Či by sa v rovnakej situácii tak zachovali aj naši susedia nevedno.

Preslávil ich film Loli paradíčka, Glupe reči a knihy o východoslovenskej náture Talentovaná prešovská rodina Staviarskych

Lukáš PERNÝ – Foto: archív autora a internet

Starý otec je tvorca, ktorý skúma regionálne dejiny, otec spisovateľ, syn populárny režisér, internetový zabávač a marketingový mág, dcéra autorka literatúry pre deti a druhý syn muzikant – multitalentovaná rodina Staviarskych tvorí a zanecháva po sebe odkaz pre slovenskú kultúru. Spoločne sformovali vydavateľstvo, produkčnú spoločnosť, tvoria film, hudbu, literatúru, ale aj internetový humor, ktorý pozná každý druhý východniar zo stránky Glupe reči. Prélomovým dielom Staviarskych bol film Loli paradíčka, ktorý ich preslávil po celom Slovensku.

Film trhal rekordy v návštevnosti a rezonoval aj v sledovanosti televíznej premiéry. Čo je však najpozoruhodnejšie, podieľala sa na ňom celá rodina a veľký kus práce na propagácii snímky urobil sám Richard Staviarsky. A to práve vďaka vtipnej postavke Dodika hasiča z Kendic, ktorú pozná celý východ Slovenska...

ČERPÁ ZO ŽIVOTA

Film vznikol zo spolupráce otca so synom. Otec Víto Staviarsky, víťaz súťaže Anasoft litera, spisova-

PROFIL

teľ a scenárista, patrí k najznámejším prešovským literátom. Je autorom diel Kivader (2007), Záchytka (2009), Kale topanky (2012), Človek príjemný (2014), Rinaldova cesta (2015) a Kšeft (2019). Preklady autora už vyšli aj v Poľsku a Ukrajine.

Staviarskeho tvorba je špecifická najmä tematizáciou príbehov z reálneho života. Sám autor pracoval ako ošetrovateľ v bohnicej Psychiatrickej liečebni v Prahe, na záchytke, ako výčapník a najmä ako jarmočný predavač. Práve skúsenosti z jarmoč-

V úspešnom filme Loli paradíčka stvárnil hlavné úlohy Kamila MITRÁŠOVÁ (Veronka) a Michal ILKANIN (Milan).

ného prostredia zúročil v populárnom filme Loli paradíčka (Červená paradajka). Príbeh filmu z jarmočného prostredia opisuje tragikomickú lásku Rómky Veronky (Kamila Mitrášová) a predavača perníkov Milana (Michal Ilkanin). Staviarsky vierohodne približuje atmosféru východu aj vďaka šarišskému dialektu, ktorý robí dielo autentickým. Loli paradíčka je súčasťou jeho posledne publikovanej trilógie Kšeft, ktorá vyšla vlani. Aj vďaka filmu

sa spisovateľ dostal na výslnie a získal spolu so synom výraznú mediálnu pozornosť.

SVOJSKÝ RUKOPIS

Vítov syn Richard Staviarsky je vyštudovaný režisér a pred Loli paradíčkou už režíroval film Andyho žena, ktorý je z prostredia záchytke. Filmy obsahujú prvky humoru, ktorý má svojský rukopis. Môžeme tu nájsť silnú inšpiráciu Jakubiskom (surrealistické

Prešovská rodina STAVIARSKYCH je po uvedení divácky úspešného filmu Loli paradíčka zrejme najznámejšou rodinou v metropole Šariša...

prvky prelínania sna a reality), a tak tiež vplyv Uherovho filmu Pásla kone na betóne v úsilí zachytenia východoslovenskej mentality (mimochodom, Milka Zimková, hlavná postava filmu, sa podieľala aj na propagácii Loli paradíčky). Loli paradíčka je unikátna najmä v tom, že má tendenciu spájať rozdelené slovenskú spoločnosť práve prostredníctvom východniarskeho humoru. Film zachytáva realitu takú, aká je. Neprikrášľuje, neusiluje sa o umelú korektnosť a zároveň nikoho neuráža.

Rišo je tiež vášnivý podporovateľ slovenskej ľudovej kultúry, čo sa odzrkadilo aj na filmovej hudbe, ktorú nahrala kapela Štefana Činu. Známa pesnička Loli paradíčka sa vďaka filmu stala na východe hitom. Znie takmer na každej zábave, diskotéke a sám bol niekoľkokrát svedkom situácií, keď si ju mladí študenti spievali po uliciach Prešova...

VELKÝ HIT

Aj film, ktorý vznikol pri minimálnych nákladoch, je veľký hit. Staviarsky sa v ňom vrátil k formanovskej tradícii

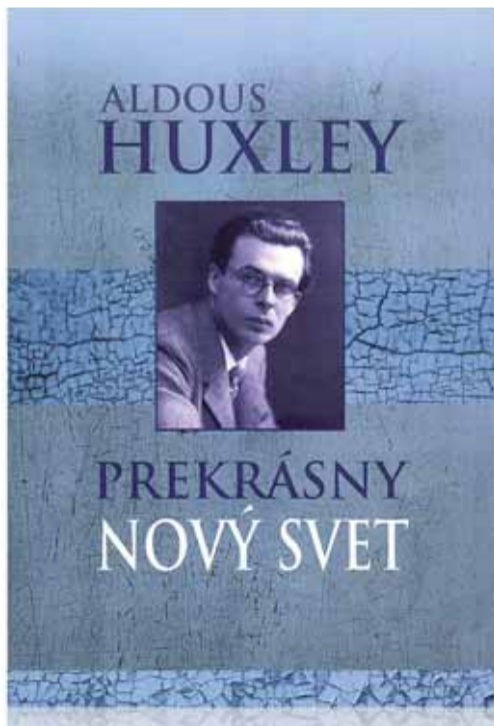
uvádzania hercov – neprofesionálov. Ani hlavná hrdinka filmu Kamila Mitrášová nie je profesionálna herečka. Jej láska so stánku s perníkmi Michal Ilkanin (Milan) sa najprv pokúšal o kariéru televízneho moderátora, kým nezakotvil v prešovskom rusínskom Divadle Alexandra Duchnoviča. Vo filme si nakrátko a nenápadne zahrál aj sám režisér – pri debata v krčme sa mihne postava Dodika hasiča...

Film zároveň preslávil literárne diela Víta Staviarskeho, ktoré sa aj vďaka synovmu excelentnému marketingu začínajú masovo čítať. Treba dodať, že rodina Staviarskych, v ktorej je každý člen literát, sa stále živí jarmočným predajom a korunakriza ich doslova existenčne ohrozila. Momentálne sú odkázaní najmä na príjem z online predaja kníh, CD, DVD, tričiek zo stránky staviarsky.sk. Po diváckom úspechu Loli paradíčky plánujú organizovanie premietania filmu po východoslovenských dedinách. Myslia aj na nový film, na ktorého scenárii už v súčasnosti usilovne pracujú.

Aldous HUXLEY: Prekrásny nový svet, Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov

Dystopické dielo o (možnej) budúcnosti

KNIHA TÝŽDŇA

K mimoriadne aktuálnym dielam, ktoré opisujú svet podobný nášmu, patrí známe dielo spisovateľa Aldousa Huxleyho Koniec civilizácie alebo Prekrásny nový svet. Vyšlo v novom slovenskom preklade Mariána Gazdika v roku 2015 vo Vydavateľstve Spolku slovenských spisovateľov. Dodnes je o dielo taký záujem, že sa opätovne pripravuje dotlač.

Pracuj, zabávaj sa, nakupuj. Radšej vyhodíš, než opravíš. Tieto heslá až nápadne pripomínajú obdobie, v ktorom žijeme. Reprodukčná medicína, učenie v spánku, svet rozdelený na kasty, strata citu a emócií, zrušenie rodiny, hyperkonzumná uniformita, potlačenie identity, sex ako pôžitok zbavený lásky, pocitové filmy, narkotické tabletky, sexuálne žuvačky... To je Huxleyho dystopická viziya liberálneho, hypermoderného kapitalizmu. Na sujete diela môžeme registrovať ideologický spor medzi rousseaovským divochom Johnom a predstaviteľmi krásneho nového sveta, civilizácie, ktorá sa zriekla emócií. John do tohto sveta prináša pochybnosť, nahľadáva základy spoločenského konceptu budujúceho luxus z parazitovania na nižších kastách. Huxley využíva špecifický jazyk. Svojich hrdinov pomenováva po významných historických postavách (Lenin, Marx, Bokanowski, Bakunin, Ford). Využíva farebné opisy reality. „Láme palicu“ nad svetom rútiacim sa do záhuby a projektuje si vlastnú utópiu vo svete divochov. Adoruje akýsi vznešený romantický individualizmus blízky Kierkegaardovi a ponúka ho ako alternatívu k umelému, hypermodernému hedonistickému kolektivismu. Autor naznačuje, že jeho ideálom je návrat k autentickému prežívaniu, k meditáciám o zmysle života, k viere v Boha a k hľadaniu poznania skrytých princípov ľudského bytia.

V lete 2020 vychádza Huxleyho dielo aj v novej seriálovej premiére (režia Harris, McArdle, Parekh, Zisk), čo opäť len zvýši jeho popularitu.

Lukáš PERNÝ

HUMORESKA

Milý Donald, ocenil som, že si ma poslúchol a zavolať si Vladovi Vladimirovičovi. Tvoj návrh, aby ste sa stretli na zasadnutí G7 a urobili z neho G8, sa Vladovi celkom páčil. Možno tam aj pôjde, ak predtým zrušia účasti nezmyselné sankcie proti Rusku. Pouvažuj, či by sme u nás predtým neurobili zasadnutie G4 – Ty, Vlado, Si a ja. Moja pozvánka stále platí. Ja som nijaké sankcie na nikoho z vás nevalil, aj keď by zavše bolo za čo. Ani len na nemeckú Mutti. Na jej imigračnú politiku máme všetci štyria pozoruhodne zhodné názory. Ak súhlasíte, naše G4 by som zvolal do Vranova. Nech si chudoba

pomôže. Na týždeň dáme zarobiť tamojším hotelom a penziónom. Aspoň tým, ktoré ešte neskrachovali. Bratislavské hotely majú dost iných akcií za štátne peniaze. Na

po vojenskej výrobe – nech to lepšie drží pokope. Keď sa dá voziť odpad z Pezinka do Senca a do diaľnice na Žitnom ostrove zahrnúť azbest, je to najlepšie možné rieše-

deti a deti našich detí. Neboj sa, milý Donald, Tvoje nie.

Milý Donald, upozornil som Vlada, nech sa nestarí do Tvojich problémov. Načo vyhlasuje, že pro-

vlastnili trinásťtisíc černošských otrokov. Takže film Odviate vetrom môžu ešte raz nakrútiť s čisto černošským obsadením a nestáhať ho z vysielania. Istá britská univerzita preskúmala vysielanie BBC a zistila pozoruhodný fakt. Vo filmoch a v reklamách je trojnásobný počet černošských hercov oproti ich zastúpeniu v anglickej populácii. Hm...

Milý Donald, teraz hovorili na CNN, že v niektorých mestách idete zrušiť políciu. Predaj zbrani súromným osobám sa zároveň skoro zdvojnásobil. To budú ohňostroje na uliciach jedna radosť. Mohol by si mi dohodiť flek u vás. V pohrebníctve. Aspoň dovtedy, kým sa nestanem prezidentom.

Milan ČASNOCHA MIKŠ

Neuveríte, ale zasadnutie gé štyri bude u nás

rozdiel od výjazdového zasadnutia vlády Vranovčanom nič nesľúbime. Aspoň sa nebudú zbytočne tešiť, a tak iste nič nedostanú. Uvažoval som síce, že im sľúbime diaľnicu, odbočku z Via Carpatia. Mali by kam zahrabať pozostatky environmentálneho znečistenia, od Humenného cez Hencovce až po Strážske. PCB na spodok, prekryť arzénom a ťažkými kovmi, zvyškami

nie. Možno dostanem Goldmanovu environmentálnu cenu. Peniaze hneď vrazím do prezidentskej kampane. Agentúry sú odskúšané, práve pracujú na zlepšení môjho životopisu. Takže budeme všetci štyria prezidentmi a spoločne to roztočíme. Namiesto stretnutia G4 si dáme skratku 4P. To mi pripomína, že na diaľnicu cez PPP-projekt peniaze netreba. Zaplatia ju naše

testy proti rasizmu u vás sú príznakom hlboko zakorenenej krízy. Istý americký biznismen parafrázoval nepokoje názvom Floyd-19, a už má po kariére. Vlado v Kremli s rasizmom starosti nemá. Bavlnu mu pestovali a pestujú v Uzbekistane domáci, nemusel ich dovážať. Ani bavlnu. Ty odkáž protestujúcim, že v roku 1830 bolo v USA tritisícosemsto slobodných černochoch, ktorí

NEKROLÓG

Vo veku päťdesiattri rokov náhle zomrel v Bratislave Martin Dugas, jedna z najvýznamnejších osobností slovenskej žurnalistiky obdobia po roku 1989. Narodil sa 7. apríla 1967 v Poprade. Už ako stredoškolský prejavoval mimoriadny žurnalistický talent a ako študent gymnázia vyhral federálnu česko-slovenskú súťaž mladých autorov o Cenu Marušky Kudeřikovej.

Náhle zomrel publicista Martin Dugas

V rokoch 1987 – 1991 vyštudoval žurnalistiku na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. V období nežnej revolúcie ako študent tretieho ročníka žurnalistiky spoluzakladal legendárny časopis ZMENA, ktorý spočiatku vychádzal ilegálne a neskoršie sa stal na dlhé roky najvplyvnejším alternatívnym vlasteneckým a konzervatívnym médiom v Slovenskej republike.

V nezávislej ZMENE bol jedným z jej najvýznamnejších autorských pilierov. V časopise spočiatku pôsobil ako zástupca šéfredaktora, potom ako riaditeľ vydavateľstva. Neskôr pracoval v Tlačovej agentúre Slovenskej republiky ako zahraničnopolitický redaktor a stály spravodajca vo Washingtone. Zahraničné skúsenosti využil aj v práci učiteľa na obchodnej akadémii v Bratislave a na ministerstve obrany ako lektor Generálneho štábu Ozbrojených síl SR. V období rokov 2012 až 2014 bol redaktorom mesačníka Extra plus, od roka 2015 externe spolupracoval so spravodajsko-publicistickým portálom napaleta.sk. Svoje novinárske príspevky občas publikoval pod pseudonymom Marek Mahút. Toto meno použil aj ako spoluautor dvoch čitateľsky úspešných kníh Vojna v tieni Majdanu (2016) a Prepisovači dejín (2019), ktoré vyšli aj v českej verzii.

Martin Dugas bol v novinárskych kruhoch považovaný za excelentného politického komentátora. „Hoci bol bravúrnym znalcom anglického jazyka, vždy mu bolo cudzie otrocké klaňanie sa Západu,“ povedal o zosnulom jeho novinársky kolega a priateľ Vladimír Mohorita.

Zdroj: napaleta.sk

V Zvolenskej Slatine opatrujú vzácny umelecký poklad diel sochára Jána KULICHA

Vzťah domova a sveta v majstrovskej tvorbe

Anna SLÁVIKOVÁ – Foto: archív Galérie Jána KULICHA

V júli tohto roka uplynie päť rokov od vzniku Galérie Jána KULICHA v jeho rodnej Zvolenskej Slatine. Dielo tejto našej významnej umeleckej osobnosti vyrástlo z koreňov národnej slovenskej kultúry. Znalci výtvarného umenia, ale aj ostatní milovníci kvalitného umenia rýchlo rozpoznajú jeho ojedinelý rukopis. Prejavuje sa najmä v menších plastikách i medailerských artefaktoch – špicaté trojrohé šatky žien, ostré hrany postáv pri figurálnej tvorbe, typická modelácia, charakteristický rukopis, portrétna suverenita a pravosť...

K modelovaniu ho to ťahalo už od malého chlapca. Tvoril figúrky z hliny a vyrezával postavičky z dreva, zo všetkého, čo mal poruke. Mama bola jeho prvým divákom, zároveň podporovateľom týchto jeho počínov. Bola to ona, ktorá ho ako pätnásťročného sprevádzala cestou do Prahy, kam šiel ukázať svoje prvotiny na Akadémii výtvarných umení. Prijali ho, a napriek tomu, že si rodina musela mnohé materiálne veci odriekať, podporovala svojho syna v jeho úspešných štúdiách.

■ PILIERE A KLENBY

Po absolvovaní pražskej Akadémie výtvarných umení sa stal asistentom na Vysokej škole výtvarných umení v Bratislave, po rokoch sa vypracoval na profesora tejto školy a trinásť rokov zastával aj funkciu rektora. Popri pedagogickej práci neustále tvoril.

V slatinskej galérii jeho deti – dcéra Mária Molčanová a syn Branislav – sústredili v depozíte kompletnú celoživotnú tvorbu svojho otca, pozostávajúcu z takmer tritisícsosemsto diel.

Keďže artefaktov národného umelca Jána Kulicha je úctyhodné množstvo, jeho tvorbu v galérii dosiaľ sprístupňovali verejnosti po etapách v každoročne sa obmieňajúcich výstavách, vychádzajúcich zo základných tematických okruhov sochárskej tvorby.

Hneď po založení galérie v júli v roku 2015 do mája 2016 bola ako prvá predstavená expozícia nazvaná Pilieri a klenby národnej kultúry Slovenska pri príležitosti dvojstého výročia narodenia Ľudovíta Štúra. Jadro výstavy tvorili plastiky a medaily osobností našich kultúrnych dejín od najstarších čias až po spisovateľov, esejistov a básnikov nedávnej súčasnosti, ako boli Jozef Ignác Bajza, Anton Bernolák, Matej Hrebenda, Martin Kukučín, Andrej Sládkovič (s Marínou, Detvanom)... a mnoho ďalších.

■ HUDOBNE REZONANCIE

Po skončení až do decembra 2016 mali možnosť diváci vidieť druhý okruh jeho tvorby nazvaný Hudba, jej

Portrét majstra Jána KULICHA

Časť expozície súčasnej výstavy majstrových diel

rezonancie a tvorcovia, v ktorej majster predstavil osobnosti nielen nášho hudobného života, ale aj súbor plakiet s portrétmi štyridsiatich piatich svetových hudobných skladateľov. Tretí okruh niesol názov Rodina – Priatelia. Trval do októbra 2017 a okrem nádherného súsošia Rodičovia moji, ktoré je osadené aj na hrobe jeho rodičov vo Zvolenskej Slatine, tu predstavoval tváre na medailách, reliéfoch, skiciach i kresbách z úzkeho rodinného okruhu a blízkych priateľov. Práve v tomto prípade sa potvrdili slová Antoina de Saint-Exupéryho, že „priatelia sú rodina, ktorú si vyberáme sami...“ a Ján Kulich vo svojom živote potvrdil, že „rodina sú priatelia“.

Štvrtý okruh Z našich dejín v roku 2018 bol venovaný tým, ktorí tvorili

Exteriér galerijného objektu v Zvolenskej Slatine

základy a priebeh našej bohatej minulosti. Patrili medzi nich aj vierozvestcovia zo Solúna Cyril a Metod, ktorým vzdal úctu v podobe nového súsošia, no k tejto zbierke patrí aj socha polyhistora očovského rodáka Mateja Bela, medaila, portrét a model k pamätníku Milana Rastislava Štefánika

i kráľa Svätopluka. Od mája do októbra 2019 mohli návštevníci galérie vidieť piaty tematický okruh pod názvom Symboly ľudovej kultúry. Ústredným bodom výstavy bola o. i. jánošíkovská téma a téma Moreny, ktorá sprevádzala Jána Kulicha vo svojej tvorbe už od najútlejšieho detstva a vyrovnával sa s ňou v každej tvorivej etape po celý život.

Monumentálne sochy majstra Kulicha nájdeme na rôznych miestach Slovenska, či už je to socha Matice slovenskej pred starou budovou Matice v Martine, Jánošík v Terchovej, veľké súsošie pamätníka Žalujem na Dukle, ktorý dokončil v roku 1962, kde vymodeloval tvár svojej matky, alebo postavy dvoch žien a bojovníka na Námestí SNP v Bratislave, súsošie Po

boji na bratislavskom Slavíne, socha ženy vitajúcej s otvorenou náručou všetkých ľudí dobrej vôle, ktorí do nášho hlavného mesta zavítajú, osadená pred budovou parlamentu.

Pokúšal sa zhotoviť aj Štefánikov pamätník, na ktorý bola po nežnej revolúcii v roku 1998 dvakrát vypísaná anonymná súťaž. Spolu s architektom Iľjom Skočekom ju zakaždým vyhrali. No keď sa zverejnilo Kulichovo meno, projekt zamietli a súťaž zrušili. Takže sochu nášho Štefánika, stojaceho na nábreží Dunaja, stvárnil český sochár...

Vo Zvolenskej Slatine našla Galéria Jána Kulicha dôstojné miesto, kde je sústredené obrovské množstvo vzácných majstrových prác. Za päť rokov svojej existencie smerovali do nej tisícky návštevníkov.

■ ŠIESTA POZVÁNKA

Súčasná aktuálna výstava pod názvom Vzťah domova a sveta – je teda už šiestym tematickým okruhom, ktorý prezentuje výber z celoživotného diela Jána Kulicha v galérii, ktorá nesie jeho meno. Jej koncept nadväzuje na národno-historický odkaz a načiera do rôznych vrstiev slovenskej i svetovej kultúry cez portréty osobností a tiež cez symboliku

obraznosti doby. Výstava mapuje rôzne obdobia sochárskej tvorby cez skice, medaily, reliéfy, portréty, figurálne kompozície spracované v dreve, kameni, zváranom železe, bronz a hydronáliu. Na ploche tristo metrov štvorcových je nainštalovaných vyše stopäťdesiat diel Jána Kulicha, vytvorených v období rokov 1935 – 2013.

Galéria vo Zvolenskej Slatine stojí na mieste, kde v časoch slovenského národného obrodzenia pôsobili významné osobnosti vtedajšieho kultúrneho života – Samuel Medvecký, Ján Čajak či Viliam Figuš-Bystrý. Schádzali sa práve pri miestnej starobylej studni, ktorej kamenný múrik bol zrekonštruovaný do pôvodnej podoby. Súčasťou exteriéru galérie je Pamätná stena, postavená na mieste pôvodnej fary z 19. storočia, v ktorej sa narodila spisovateľka Terézia Vansová.

■ VZÁCNÉ OSOBNOSTI

Vzácných osobností tu nájdú návštevníci viac. Jednou z nich je aj básnik Milan Rúfus, s ktorým mal majster sochár priateľský vzťah, plný vzájomného rešpektu. Z jeho návštev v ateliéri vzišiel portrét sediacoho básnika aj expresívna plastika nazvaná Modlitbičky, z ktorej vznikla nadživotná plastika. Na hornom balkóne galérie možno vidieť veľkú nástennú fotografiu z obdobia, keď majster na soche pracoval ako takmer osemdesiatročný.

Veľkoplášne nástenné panely s infografikou, fotografiami a textami pod nimi prehľadne dokumentujú časovú os s dôležitými míľnikmi pracovného i osobného života autora aj vývoj jeho brilantného sochárstva.

V záhrade pri budove galérie je zachovaný epoxidový model básnika Laca Novomeského, ktorého bronzový pamätník je osadený v Senici. Do záhrady pribudli aj ďalšie diela – polovičný model jazerdeckej sochy kapitána Nálepku, detail sochy ženy stojacej pred Národnou radou v Bratislave, hlava partizána z bratislavského Pamätníka SNP, hlava Jánošíka z Terchovej. Návštevníci výstavy si tu môžu pozrieť aj diela spracované v dreve, kameni, zváranom železe či terakote, ktoré v minulosti neboli verejnosti sprístupnené.

Cieľom Galérie Jána Kulicha je oboznámiť širokú kultúrnu verejnosť s tvorbou jedného z najvýznamnejších predstaviteľov slovenského sochárstva – s dielom, ktoré sa Slovenska bytostne dotýka a ktoré právom posilňuje našu národnú hrdosť.

Rodné mesto maliara Mikuláša GALANDU má pozoruhodné lákadlá

V Turčianskych Tepliciach nie sú len kúpele

Anna SLÁVIKOVÁ – Foto: archív

Ak náhodou zabľúдите alebo cielene pricestujete na kúpeľný pobyt do Turčianskych Teplíc, kde sa liečia choroby pohybového ústrojenstva, urologické ochorenia, gynekologické či onkologické a nervové, doprajte si aj prechádzku nádherným rozľahlým parkom popri potôčku Teplica, predtým nazývaným Žarnovica. Lesopark Bôr s rozlohou desať a pol hektára ponúka nielen osvieženie v tieni listnatých a ihličnatých stromov, ale poteší vás aj mnohými zábavnými objektmi.

Od záhradného nádvorja chýrneho hotela Royal Palace, postaveného na konci 19. storočia, sa po pár krokoch dostanete priamo k prameňu, kam si návštevníci chodia nabrať horúcu minerálnu vodu do pohárov či do fliaš. Kúry v kúpeľoch si dopriala aj cisárovná Alžbeta, známa ako Sissi, ktorá využila bazén s termálnou minerálnou vodou, ktorá vyvierá zo zeme priamo pod ním, a okúpala sa v nej. Hotel a dobrá povest kúpeľov boli lákadlom pre návštevníkov nielen v minulosti. Stále sem prúdia tisícky pacientov i záujemcov o preventívnu liečbu zo všetkých kútov Slovenska, no aj zo zahraničia. Pred dvoma rokmi hotel zreštaurovali a dnes je ozajstnou pýchou Turčianskych Teplíc.

Milovníkov pamiatok a umenia priťahuje aj rodný dom akademického maliara, grafika a ilustrátora kníh, národného

umelca Mikuláša Galandu (1895 – 1938). Na jeho počesť vznikla dvadsať rokov po jeho smrti uznávaná skupina výtvarníkov – Galandovcov, do ktorej patrili takí významní umelci ako Vladimír Kompánek, Milan Paštéka, Andrej Rudavský, Milan Laluha, Andrej Barčík, Pavol Tóth a ešte žijúci Rudolf Krivoš. Priestory rodného domu Mikuláša Galandu, v kt-

REPORT

rom na prízemí mala Galandova matka krajčírsku dielňu a otec notársky úrad, Turčianska galéria upravila a v roku 1979 objekt vyhlásila za národnú kultúrnu pamiatku. Slúži ako galéria, v ktorej je vystavená časť umelcových prác. Stalo sa tak pričinením najmä manželky Mikuláša Galandu, ktorá svojho manžela prežila o štyridsať rokov. Už na prvý

Galéria Mikuláša Galandu v Turčianskych Tepliciach

pohľad sa dom líši svojím zovňajškom od iných domov v Tepliciach. Poschodová murovaná stavba s ozdobným dreveným priečelím v štýle dedinskej ruskej architektúry, s dreveným plotom a brámkou, upúta aj náhodných okoloidúcich. A biele súsošie uprostred trávatej

plachy dvora od sochára Pavla Tótha pod názvom Rozhovor len umocní presvedčenie, že ide o výnimočný objekt. Návštevníci umelcovej stálej expozície si môžu prezrieť časť majstrovej tvorby – kresby, maľby, knižné ilustrácie i grafiky, i keď iba ich kópie. Originály sú sústredené v Turčianskej galérii v Martine. No i tak sa milovníci kvalitného umenia môžu pokochať množstvom jeho diel, vytvorených v období medzi prvou a druhou svetovou vojnou. Napriek ťažkému ochoreniu v mladosti, keď mu len amputácia nohy zachránila život, usilovne študoval na gymnáziu v Lučenci, kde bol jeho spolužiakom Janko Alexy, neskôr študoval maliarstvo v Prahe. Tu sa stretol s Martinom Benkom, Milošom Bazovským i Ľudovítom Fullom, s ktorým sa po celý zvyšok života priatelil. Na Akadémii výtvarných umení spoznával moderné smery a prúdy umeleckého prejavu. Vari ako všetci jeho kolegovia u nás i vo svete

aj Galanda po celý život hľadal vlastný výtvarný výraz. Preto má v tvorbe viaceré vývinové obdobia. V ranej tvorbe ho inšpiroval nórsky maliar a grafik Edvard Munch. V tridsiatych rokoch sa prejavoval ako ilustrátor, zhotovoval návrhy obálok so sociálnymi námietkami linorezom

a drevorytom pre časopis DAV, ktorý redigoval Laco Novomeský. Pod vplyvom Picassových obrazov sa preorientoval na tzv. modré obdobie, z ktorého zanechal viacero olejomalieb – Madona (1935). Po modrom, ako u španielskeho majstra, aj Galanda má tzv. ružové obdobie, ktoré znalci umenia aj bežní návštevníci galérií považujú za jeho najúspešnejšie. Modelkou sa mu stala jeho manželka Mária, rodená Boudová, s ktorou žil síce len šesť rokov, no z tohto obdobia a z ich nenaplnenej túžby po dieťati nám zanechal úžasné skvosty – olejomalby Matka, Matka s dieťaťom, Materstvo, Nad kolískou, Ráno (Ružový akt). V poslednej tvorivej fáze sa umelec vrátil k folklórnym podnetom a namaľoval Slovenskú rodinu či Zbojníkov.

Na poschodí galérie, ktorá nesie jeho meno, sa nachádzajú priestory, v ktorých vystavujú súčasní slovenskí umelci, takže exponáty sa každých pár týždňov obmieňajú.

Turčianske Teplice nie sú len kúpele. Získajú pridanú hodnotu aj zdravotnými prechádzkami a pokochaním sa pohľadom na krásne umelecké diela nadaného umelca, ktorému bolo dopriate žiť len krátko. Dožil sa iba štyridsiatich rokov, no jeho zástoje vo výtvarnom umení je nielen pre Turčianske Teplice, v ktorých sa pred sto dvadsiatimi rokmi narodil, ale pre celé Slovensko nezabudnuteľný.

V nitrianskom matičnom dome zazneli aj zhudobnené verše M. R. Štefánika

Popoludnie so slovenskou poéziou

Veronika BILICOVÁ, Dom MS v Nitre

Podujatie Popoludnie so slovenskou poéziou v nitrianskom Dome MS, preložené z marca na jún, sa tešilo veľkému počtu návštevníkov, ktorých potešil takmer dvojhodinový kultúrny program. Už vlni matičný dom reagoval na výzvu matičiarov zo Spiša, keď sa zapojil do Svetového dňa poézie. Dva nitrianske miestne odbory Matice slovenskej Klokočina a Chrenová sa rozhodli pokračovať v pravidelných cykloch poetických popoludní. Spolu s Domom MS v Nitre zostavili bohatý program venovaný dvojtému výročiu narodenia Andreja Sládkoviča a sto štyridsiatemu výročiu narodenia generála Milana Rastislava Štefánika.

Do prednesu sa zapojili matičiari z oboch odborov. V podaní Jána Galabu odzneli najznámejšie slohy Sládkovičovej Maríny. Jozef Garlík predstavil už jeho menej známu poéziu zo skladby Oko tvoje. Verejnosti povedal viac aj o zachovanej ľúbostnej korešpondencii medzi A. Sládkovičom a jeho manželkou Júliou Antóniou Sekovičovou. Dvojicu recitátorov doplnil ženský prednes Ruženy Burjovej básni Detvan a Krajanom.

K poézii nechýbala hudba, tento-

raz v podaní Spievácej skupiny Nevädza, a hra na fujare Jána Bartolena. Zaujímavosťou bolo predstavenie veršov, ktorých autorom je samotný M. R. Štefánik. Zhudobnenie básne Fialôčka v mojej vôli po prvýkrát uviedol predseda MO MS v Mojmírovciach Robert Žilík. Pri

Podakovanie predsedníčkam nitrianskych miestnych odborov za organizáciu podujatia, zľava Tatiana Moravčíková a Mária Lietavová

Robert ŽILIK zhudobnil aj zaspieval verše zo Štefánikovej básne Fialôčka.

rekonštrukcii tejto hudobnej pamiatky zámerne siahol po ľudových nápevoch a inšpirácii ľudovou baladou z oblasti Záhoria a Myjavy. Takéto podanie je skutočne nové, pričom verejnosti sú skôr známe úpravy tejto básne Mikulášom Schneiderom Trnavským.

Program spestrila aj možnosť prezretia aktuálnej výstavy Divadelného ústavu Generál na javisku či nostalgický retro kútik, kde si mohli poslucháči vypočuť staré nahrávky Sládkovičovych eposov Maríny a Detvana.

Dargov, Bánovce nad Ondavou, Pozdišovce, Vinné a ďalšie zaujímavé miesta

Košickí matičiari spoznávali zemplínske pamiatky

Michal MATEČKA, predseda MO MS v Košiciach

Poslednú júnovú sobotu zorganizoval Miestny odbor Matice slovenskej v Košiciach poznávací zájazd Po zemplínskych pamiatkach. Matičiari sa sústredili najmä na Dolný Zemplín. Krátku zastávku pred prechodom z Abova na zemplínsku stranu venovali Pamätníku víťazstva na Dargove, ktorý bol odhalený pri príležitosti desiateho výročia bojov o Dargovský priesmyk. Pôvodne stál v tesnej blízkosti hlavnej

CESTOPIS

cesty, na súčasné miesto ho premiestnili v roku 1975. Mnohí ani netušia, že autorom súsošia na pamätníku bol Vojtech Löffler, výnimočný a všestraný autodidakt z Košíc...

ZASTÁVKA U HOROVČAKA

Ďalšia puť viedla do Bánoviec nad Ondavou, kde si „výletníci“ pozreli expozíciu v Literárnom múzeu Pavla Horova a vypočuli si krátku prednášku o ňom. Múzeum sa nachádza v bývalej základnej škole, ktorá, ako plynul čas, prestala plniť svoju funkciu. Múzeum vzniklo v roku 1987, pričom autorom expozície bol historik a pracovník Matice slovenskej Imrich Sedlák.

Básnik a prekladateľ Pavol Horov (1914 – 1975), vlastným menom Pavol Horovčák, pochádzal z Bánoviec nad Ondavou, gymnázium vyštudoval v Michalovciach a na bratislavskej učiteľskej akadémii získal spô-

sobilosť učiť na meštianskej škole. Vyučoval v Čani a v Michalovciach. V rokoch 1948 – 1951 bol riaditeľom Československého rozhlasu v Košiciach. V jeho tvorbe dominuje rodný Zemplín, odpor proti vojne, badať zaujatosť folklórom a štúrovskou poéziou. Verše L. Novomeského vplývali na sociálno-kritický aspekt jeho poézie. Prekladal z bulharskej, perzskej, tureckej lužickosrbskej a poľskej poézie. Medzi jeho významné diela patrí Nioba, matka naša, Defilé, Moje popoludnie, Srdece nad nami. Ocenený bol titulmi národný umelec a zaslúžilý umelec. Ďalšou zastávkou boli Pozdišovce.

Obec je známa najmä ľudovým hrnčiarstvom a jeho znamenitým predstaviteľom Michalom Parikrupom.

PARIKRUPOVSKÁ TRADÍCIA

Prvá písomná zmienka o tamojšom hrnčiarstve pochádza z 11. októbra 1416. Košičania sa zastavili u Jána Parikrupu, ktorý je dnes posledným nositeľom tejto pozdišovskej tradície.

Ďalším cieľom bolo Vinné. Prvá písomná zmienka pochádza z roka 1249. V obci pred Kostolom sv. Anny je busta významného Slováka Františka Jozefa Fuga, ktorý sa tu narodil. František Jozef Fuga, vlastným

Košickí matičiari pred „zabudnutou“ Štúrovou sochou vo Veľkých Kapušanoch

Charakteristická pozdišovská keramika

menom František Figa, bol generálny vikár slovenského gréckokatolíckeho biskupstva sv. Cyrila a sv. Metoda v Kanade, redaktor a národovec. Založil slovenské vydavateľstvo, kde tlačil exilovú literatúru. Prispel k založeniu zahraničnej Matice slovenskej v argentínskom meste Luján a stal sa tvorcom návrhu novej slovenskej zástavy. Po vzniku Slovenskej republiky sa súčasná štátna vlajka líši od Fugovej iba malými úpravami. Znak je situovaný v ľavom hornom rohu v zmenšenom formáte. Aj zato si ho matičiari uctili položením venca.

OPUSTENÝ ŠTÚR

Predposlednom zastávkou exkurzie bolo mesto Veľké Kapušany, kde je opustená socha Ludovíta Štúra v nadživotnej veľkosti, pri ktorej sa asi dlho nezastavil nikto, kto by bol ochotný uctiť si aspoň svičkou či kytičkou tohto veľikána slovenských dejín. Socha pôsobí majestátnym dojmom, Štúr drží v ľavej spustenej ruke knihu a pravú má pokrčenú na úrovni hrude. Črty tváre majú odhodlaný výraz, ako keby aj teraz ešte vyzýval Slovákov do boja o udržanie ich národných práv. Pri soche si košickí matičiari zaspievali matičnú hymnu Kto za pravdu horí a na znak úcty vpenili venček. Potom sa ešte zastavili na neskorý obed v Strede nad Bodrogom...

to nebola ani neďaleká, a vôbec nie Veľkonočná. Etnochoreologička Mgr. Katarína Babčáková, PhD., pracuje ako odborná pracovníčka pre folklór v Národnom osvetovom centre v Bratislave. Pripravuje odbornú-náučnú publikáciu o chorovodoch na Slovensku, v ktorej bude mať svoje zastúpenie aj Hrušov. V rámci výskumu chorovodov v Hrušove sa objavili aj viaceré tradičné verzie ich jednej časti, ktoré sa volali „Vrecia tkati“ a v rôznych obdobiach sa interpretovali v rozličných variantoch. Dohodli sa s vedúcou DFSK Ragačinka Mgr. Annou Brložovou na spolupráci, v rámci ktorej bola i dokumentarizácia jednotlivých prvkov týchto obradných tancov. Podarilo sa zorganizovať dievčence z FSK Hrušov i Ragačinky a v sobotu 27. júna Hrušovčania i návštevníci obce s preväpním pozerali na skupinu dievčat v slávnostnom kroji, ktorá niekoľkokrát „pretancovala“ celú dedinu.

V Hrušove jarná Hoja, Ďunda zaznela v netradičnom letnom čase

Keď vírusy zasiahnu kalendár

Text a foto: Ján BRLOŠ

Rok 2020 je výrazne poznačený vplyvom koronavírusovej pandémie a s ňou súvisiacich opatrení, ktoré majú dosah na všetky sféry súkromného i verejného života. Zásahy neobišli ani kultúru a podujatia vrátane matičných sa alebo zrušili, alebo presunuli na ďalšie obdobie.

Hrušovské folkloristky zo súboru Ragačinka predvádzajú jarné chorovody, ktoré sa do pripravovanej knihy dokumentovali v týchto letných dňoch...

Obmedzenia zasiahli najmä jarné obdobie, a tak sa neuskutočnilo množstvo aktívnych kalendárnych zvykov, ktoré majú presný historický termínový harmonogram. Patria medzi ne i jarné chorovody, ktoré sa spravidla konali na Veľkonočnú nedeľu a v Hrušove sa skutočne doteraz v tento deň aj predvádzali. Spomínané obmedzenia, bohužiaľ, „upratali“ veľkonočné sviatky z kostolov a verejných priestranstiev do karantény a s nimi súvisiace sprievodné podujatia. V Hrušove však „Hoja, Ďunda“ zaznela celou dedinou, aj keď v netradičnom čase, pričom

MATIČNÉ DEPEŠE

Štefánikova busta, kniha aj hraný film

Matica slovenská pri príležitosti sto štyridsiateho výročia narodenia M. R. Štefánika odhalila jeho obnovenú bustu vo Zvolenskej Slatine, ktorá tu zostala zachovaná z pôvodného pamätníka a miestni obyvatelia ju obetavo opatrovali až do týchto dní. Pamätnú tabuľku nášmu slávemu generálovi a najväčšiemu Slovákov odhalili matičiari aj na Námestí sv. Rozálie v Ivanke pri Dunaji. Uviedli tiež novú knihu M. R. Štefánik a Lučenec a na dunajskom nábreží matiční ochotníci z Divadelného odboru MS a Mladej Matice v Bratislave pri OC Eurovea predviedli ako živé predstavenie epizódy z nového hraného filmu Vizionári slovenskej slobody o pôsobení generála M. R. Štefánika medzi česko-slovenskými legionármi. Pripravili tiež autogramiádu a fotenie s divadelníkom T. Šitarčíkom, ktorý Štefánika stvárnil v generálskej uniforme. S národnými piesňami vystúpili mladí speváci Ema Kristofová a René Bošela.

Matičné stretnutie v Honciach

V sobotu 1. augusta sa popoludní od 14. h uskutoční matičné stretnutie k Roku národnej identity na futbalovom ihrisku v Honciach, ktoré organizuje miestny matičný odbor, obecna samospráva a Dom MS v Rožňave s voľnou zábavou pri Starovlachovskej muzike a občerstvením. Záujemcovia o účasť musia dodržiavať platné opatrenia v súvislosti s aktuálnou epidemiologickou situáciou.

Skryté drahokamy Vyšehradskej štvorky

Skryté drahokamy krajiny Vyšehradskej skupiny je názov exteriérovej výstavy umiestnenej na oplotení Poľského veľvyslanectva v holandskom Haagu, ktorej cieľom je priblížiť prírodné a architektonické klenoty tejto časti Európy na veľkoformátových fotografiách. Neskôr ju takto umiestnia pri areáloch ďalších ambasád krajín V4. Slovensko reprezentujú Smolenický zámok, vinohrady v Malých Karpatoch, Štrbské pleso vo Vysokých Tatrách a Katedrála sv. Alžbety v Košiciach. Zaujímavý nápad určite pomôže rozvoju turistiky po zrušení obmedzení spojených s prebiehajúcou koronakrizou.

SvetIZMOV v Tatranskej galérii

Vynachádzavá výstavná dramaturgia v tatranskej galérii v Poprade opäť prichádza s príťažlivým rozsiahlym výstavným edukatívno-umeleckým podujatím a v rámci projektu Hry s umením 2020 ponúka v čase od 22. júla do 22. novembra výstavu svetIZMOV, počas ktorej sa dospelí, ale aj detskí návštevníci môžu oboznámiť so smermi svetového moderného umenia a s jeho predstaviteľmi od impresionizmu, expresionizmu, futurizmu, fovizmu až po kubizmus a surrealizmus. Expozícia obohacujú originálne diela takých veľikánov ako P. Gauguin, R. Dufy a S. Dalí, ale aj našich tvorcov Fullu, Collinássyho, Tillnera a českého umelca A. Hudečka.

Pripravuje Emil SEMANCO

OČAMI MATIČIARA

Matičiar vo Valči sa v minulých dňoch zišli na výročnej členskej schôdzi v miestnom kultúrnom dome, ktorý bol na túto príležitosť v nezvyčajnom šate. Postarali sa o to miestni amatérski výtvarníci svojou výstavou. Spevokol miestneho odboru MS otvoril rokovanie matičnou hymnou Kto za pravdu horí, ktorú spontánne odspievali všetci prítomní. Oficiálnymi hosťami na výročnom rokovaní boli tajomník MS Viliam Komora a starostka obce Mária Ondráčková, ktorá je zároveň tajomníčka odboru.

Vo Valči bilancovali

Bohatá účasť svedčí o aktívnej činnosti tejto matičnej organizácie. Z tohoročných aktivít valčianskych matičiarov ubudli niektoré tradičné podujatia vinou obmedzení spojených s aktuálnou epidemiologickou situáciou. Predseda miestneho odboru Ján Lučan v hodnotiacej správe spomenul všetko podstatné z činnosti, kde stále dominuje zachovávanie miestnych tradícií, ale aj vyhľadávanie pamiatok na významné osobnosti Valče a zachovávanie úcty k nim. Zreteľná je publikačná činnosť v regionálnych, ale aj celoslovenských periodikách. O matičiaroch z Valče prinášali takmer pravidelne články aj SNN. Spevokol Matičiar je častým hosťom na akciách usporiadaných Maticou slovenskou, naposledy účinkoval na pohrebe Štefana Hanakoviča, bývalého správcu Matice slovenskej a riaditeľa Spolku sv. Vojtecha. Blahoželánim a odovzdaním pamätných listov si uctili členov, ktorí dosiahli okružle životné jubileum.

Diskusia priniesla ďalšie podnety na obohatenie činnosti miestneho odboru MS. V obci chcú zakúpiť objekt na miestne komunitné centrum pre spolkovú činnosť a vytvoriť sieň tradícií obce. V tejto súvislosti zaujal príspevok J. Meriacha, ktorý vo farských archívnych materiáloch zistil dosah prvej svetovej vojny na obec, v ktorej trinásť občanov položili životy. V miestnych análoch sa doteraz tejto oblasti nevenovala takmer nijaká pozornosť. Navrhol postavenie pamätníka obetiam prvej svetovej vojny v priestore už existujúceho pamätníka SNP, čím miestne pietne centrum dôstojne vzdá úctu všetkým obetiam vojen.

Prajeme matičiarom z Valče elán do ďalšej činnosti a úspech v šírení matičného povedomia medzi novými, najmä mladými priaznivcami našej ustanovizne.

Jaromír MERIACH

vydavatel.sk

SLOVAKIA ONLINE

.tasr.

Predsedníctvo Matice slovenskej sa rozhodlo pre ďalšie kroky

Matičiar budú aktívne vystupovať v skupine

Veronika MATUŠKOVÁ, hovorkyňa Matice slovenskej

Predsedníctvo MS rokovalo 21. júla 2020 v Matici slovenskej v Bratislave, kde riešilo aktuálne úlohy MS, nové návrhy na zviditeľnenie ustanovizne na verejnosti, ale hovorilo aj o súčasnej situácii v súvislosti s medializovanými zámermi Ministerstva kultúry SR (MK SR). Predsedníctvo MS odsúhlasilo účasť v dočasnej pracovnej komisii MK SR týkajúcej sa zmeny financovania ustanovizne.

Snímka z rokovania Predsedníctva Matice slovenskej, na ktorom sa prijal program pôsobenia v dočasnej pracovnej komisii MK SR v súvislosti s navrhovanými zmenami vo financovaní ustanovizne.

Členovia predsedníctva diskutovali o ďalších krokoch vo vzťahu k verejne deklarovaným zámerom rezortu kultúry, ktoré matičnej člen-

skej základni i verejnosti oznámia už čoskoro. Uzniesli sa, že v dočasnej pracovnej skupine budú pôsobiť zástupcovia s konkrétnou

odbornosťou podľa témy jednotlivých rokovaní. Zároveň sa zhodli, že MS bude aj naďalej preferovať komunikáciu s ministerstvom kultúry riadnou, oficiálnou cestou, teda nie prostredníctvom sociálnych sietí. Ako uviedli, k základom vážneho dialógu na štátnej úrovni patrí aj dodržanie oficiálnych pravidiel a zvyklostí. Ustanovizne tiež trápí nedostatok zdrojov na materiálo-technickú údržbu a zveľaďovanie matičných nehnuteľností. Na tento cieľ musí aktívne hľadať súkromné zdroje. Matica slovenská okrem toho morálne ohodnotí celoživotné dielo a prínos pre spoločnosť viacerých svojich členov, ktorým odovzdá Zlatú cenu MS. Diskusia sa venovala konkrétnym návrhom, ktoré predsedníctvo odporučí na schválenie Výboru MS. Na rokovaní sa zúčastnil aj predseda Dozorného výboru MS Štefan Martinkovič, ktorý informoval o zasadnutí Dozorného výboru MS zo 17. júla 2020 v Martine.

Svojím uznesením tiež inicioval usporiadanie matičnej odbornej konferencie k súčasnému problému. Nad jej prípravou i priebehom prevezme

Solúnskych bratov si každoročne pripomínajú aj v Čiernych Kľačanoch

Zastávky na cyrilo-metodskej dejinnej ceste

Veronika BILICOVÁ, riaditeľka Domu MS v Nitre – Foto: Jozef ŠVEC

Sviatok svätých Cyrila a Metoda sa neviaže iba so slovenským Betlehemom – Nitrou. Cirkevné obrady, púte, ale aj rôzne iné podujatia po celom Slovensku dokazujú, v akej úcte solúnskych vierozvestcov majú Slováci. Práve okolo dátumu 5. júla sa organizujú mnohé matičné podujatia naprieč celým Slovenskom.

Vďaka matičiarom bude výstava Svätí sedmpočetníci dlhodobo dostupná v exteriéri areálu Farského kostola Krista Kráľa.

Tohtoročná slávnosť k úcte sv. Cyrila a Metoda v Čiernych Kľačanoch

S Nitrou sú každý rok duchovne prepojení aj veriaci z Čiernych Kľačanov v okrese Zlaté Moravce. Presne na ustanovený sviatok sv. Cyrila a Metoda sa tu pravidelne koná slávnostná svätá omša s položením venca k ich soche. Práve tu môžeme vnímať priame prepojenie so starobyťou Nitrou, pretože v čiernokľačianskej farnosti sa nachádza replika súsošia z Nitry od akad. sochárky Ludmily Cvengrošovej. Nie je náhoda, že stvárnenie pyxidy v rukách sv. Metoda a celkovo umelecké dielo má svoj piedestál aj v tejto obci. Unikátnu antickú pyxidu zo slovonoviny v Čiernych Kľačanoch v roku 1974 náhodou objavili žiaci miestnej školy. Vtedy ešte archeológovia netušili, že

pravdepodobne ide o jeden z darov, ktoré priniesla misia solúnskych bratov na Veľkú Moravu. Dnes je uložená v Slovenskom národnom múzeu v Bratislave. Jej kópiu možno vidieť aj v Diecéznom múzeu v Nitre.

FOTORIPORT

Organizátormi podujatia venovaného pamiatke sv. Cyrila a Metoda sú každoročne rímskokatolícky Farský úrad, obec a Miestny odbor Matice slovenskej v Čiernych Kľačanoch. Predseda matičného odboru Jozef Švec už v minulosti viackrát graficky pútavo spracoval miestnu históriu. Tentoraz využil ponuku Domu Matice sloven-

skej v Nitre a reprodukciu výstavy Svätí sedmpočetníci priblížil počas slávnosti veriacim túto časť histórie súvisiacej s veľkomoravskou misiou. Vďaka matičiarom bude výstava dlhodobo otvorená v exteriéri areálu farského kostola Krista Kráľa, kde je voľne prístupná širokej verejnosti a návštevníkom obce.

Svoje výstavy Dom MS v Nitre naďalej ponúka matičným odborom, dostupné sú aj ostatným organizáciám. Výstava Svätí sedmpočetníci bola už druhý rok súčasťou slávnosti Nitry, milá Nitra. Záujem o ňu v súčasnosti prejavil Nitriansky samosprávny kraj ako súčasť oživovania Cyrilo-metodskej cesty.

ČITATEĽSKÁ SÚŤAŽ

Správna odpoveď na kvízovú v č. 27/2020: Správcom Matice slovenskej, ktorý nás nedávno opustil, bol Štefan Hanakovič. Vyžrebovaní výhercovia: Jakub Novotný, Bratislava-Petržalka; Mária Hudecová, Stará Ľubovňa; Martin Majerský, Námestovo.

• **Akademický sochár národný umelec Ján Kulich sa pevne zapísal do slovenského kultúrneho povedomia. Jeho tvorbu už piaty rok predstavuje aj galéria pomenovaná po ňom. Kde sa nachádza?**

Svoje odpovede nám zasielajte do vyjedenia najbližšieho čísla našich novín na redakčné kontakty, ktoré sú uvedené v tiráži.

(se)

PRIPOMÍNAME SI

1. augusta

– pred sto sedemdesiatimi rokmi vyšlo v Bratislave prvé číslo Slovenských národných novín (1845), vychádzali v štúrovskej slovenčine v rokoch 1845 až 1848 v Bratislave a Liptovskom Mikuláši v náklade 400 – 800 výtlačkov s dvojtyždennou prílohou Orol tatránski (Orol tatranský); ich iniciátorom, vydavateľom a hlavným redaktorom bol Ľudovít Štúr, vydávanie novín obnovila od 1. mája 1993 Matica slovenská, a to ako týždenník.

– pred sto deväťdesiatimi rokmi sa narodil novinár a spisovateľ Mikuláš Štefan Ferienčík (1825 – 1881); písal básne, romantické, ľúbostné poviedky, spoločenské novely, ľudovýchovnú prózu a divadelné hry, bol prvý prekladateľ Gogolovho Revizora, redigoval Pešťbudínske vedomosti, Národné noviny, Národného hlásnik a Orol.

– pred sto päťdesiatimi rokmi sa narodil básnik Rudolf Dilong (1905 – 1986), katolícky kňaz, člen františkánskeho rádu; radí sa medzi najvýznamnejších a najplodnejších autorov katolíckej moderny

– pred tridsiatimi rokmi sa narodil futbalista Dušan Švento (1985), ľavý obranca alebo záložník; medzi jeho zamestnávateľov patrili kluby Red Bull Salzburg, Slavia Praha, či Ružomberok

3. augusta

– pred štyridsiatimi rokmi zomrel fyzik a fyzikálny chemik Dionýz Ilkovič (1907 – 1980); stál pri zrode troch základných fyzikálnych pracovísk na Slovensku: Ústavu technickej fyziky SVŠT, Fyzikálneho ústavu Prírodovedeckej fakulty Slovenskej univerzity a Fyzikálneho ústavu SAV

4. augusta

– pred osemdesiatimi rokmi sa narodila športová redaktorka a reportérka, prvá športová redaktorka v Česko-Slovensku Mária Zavorská-Lukačovičová (1935 – 1994); prvá žena na Slovensku, ktorá pôsobila ako rozhlasová športová redaktorka a reportérka, komentovala štyri olympiády a zúčastnila sa na viacerých majstrovstvách sveta a Európy

– pred päťdesiatimi rokmi zomrel rímskokatolícky biskup Ján Vojtaššák (1877 – 1965); diecézny biskup Spišskej diecézy, nespravodlivo odsúdený v divadelnom procese so slovenskými biskupmi v roku 1951, vo väzení bol až do amnestie v roku 1963

5. augusta

– pred deväťdesiatimi rokmi sa narodil bývalý prezident Slovenska Michal Kováč (1930 – 2016); po revolúcii 1989 sa stal ministrom financií, neskôr poslancom Federálneho zhromaždenia, jeho predsedom, ministrom financií SR

7. augusta

– pred päťdesiatimi rokmi zomrela svetoznáma popredná maliarka, výtvarníčka a scénografka, predstaviteľka moderny Ester Šimerová-Martínčeková (1909 – 2005); často ju nazývali prvou dámou slovenského maliarstva

Ľudovít KUSAL